

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра богослов'я

Магістерська робота

**ВПЛИВ ДОШЛЮБНОЇ ЧИСТОТИ НА ФОРМУВАННЯ ЗРІЛОГО
ПОДРУЖЖЯ НА ОСНОВІ ТВОРІВ СВЯТОГО ПАПИ ІВАНА ПАВЛА II**

Студент 6-го курсу: Назар Давидюк
Науковий керівник: с. Стефанія Марко
доктор богослов'я
Рецензент: Юрій Мартинюк
доктор морального богослов'я

Львів 2022

Давидюк Н.З. Вплив дошлюбної чистоти на формування зрілого подружжя на основі творів святого папи Івана Павла II: Магістерська робота: (041 «Богослов'я») / Н.З. Давидюк / Український Католицький Університет. Кафедра богослов'я; Наук. кер: д. б. с. Стефанія Марко – Львів: УКУ, 2022. - 68 с.

Анотація. У роботі представлено поняття «дошлюбної чистоти» та детально охарактеризовано чесноту чистоти, яка притаманна статевій зрілості особи. Висвітлено вчення папи Івана Павла II щодо Богослов'я тіла. Вказані аспекти правдивого християнського та морального виховання у цнотливості, а також методи виховання до цнотливості. Описано цінність цнотливості згідно думок папи Івана Павла II та важливість правдивої любові, яка впливає із цієї чесноти. Представлено чесноту цнотливості, як Божий дар, про який потрібно молитися та бути співпрацівником із дарами Святого Духа. Охарактеризовано різні форми та аспекти цнотливості, які присутні в житті особи, як одруженого, чи як безшлюбного стану. Безпосередньо проаналізовано вплив дошлюбної чистоти, яка є наслідком справжньої любові, єдності та взаємоповаги в подружжі.

Ключові слова: папа Іван Павло II, дошлюбна чистота, статевість, тіло, чеснота, цнотливість, виховання, шлюб, подружжя, сім'я, сімейна спільнота, любов, цінність, гідність, єдність, покликання.

Abstract. The work presents the concept of "premarital virginity" and describes in detail the virtue of virginity, which is inherent in a human's sexual maturity. The teaching of Pope John Paul II about the theology of the human body is highlighted. Described true Christian and moral doctrine of virginity are indicated, as well as methods of education of virginity. Tells about the value of virginity according to Pope John Paul II and the importance of true love that stems from this virtue. The virtue of virginity is presented as a gift of God to be prayed for stayed in the gifts of the Holy Spirit. Various forms and aspects of virginity that are present in a person's life as a married or unmarried state are presented. The influence of premarital

virginity, which is a consequence of true love, unity and mutual respect in marriage, is directly analyzed. The influence of premarital virginity, which is a consequence of true love, unity and mutual respect in marriage, is directly analyzed.

Keywords: Pope John Paul II, premarital virginity, sexuality, body, virtue, virginity, raising children, marriage, married couple, relatives, family community, love, value, dignity, unity, vocation.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ДОШЛЮБНА ЧИСТОТА У ТВОРАХ ІВАНА ПАВЛА II	7
1.1. Поняття «дошлюбної чистоти»	10
1.2. Важливість чистоти	14
1.3. Чистота – ознака статевої зрілості	17
РОЗДІЛ II. ВИХОВАННЯ ЦНОТЛИВОСТІ У РОДИНІ	24
2.1. Християнська сім'я – середовище виховання чесноти цнотливості	24
2.2. Методи виховання цнотливості.....	30
2.3. Цінність цнотливості у вченні папи Івана Павла II.....	34
РОЗДІЛ III. ЛЮБОВ ТА ВЗАЄМОПОВАГА В ПОДРУЖНЬОМУ ЖИТТІ	41
3.1. Чеснота цнотливості як Дар Божий	42
3.2. Подружня цнотливість	46
3.3. Любов і повага в подружжі як запорука тривалості та міцності сім'ї	53
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	65

ВСТУП

Проблематика дослідження: Багато молодих осіб не задумуються над поняттям справжньої християнської сім'ї. До цього можуть бути причетні як батьки, так і середовище, в якому вони зростали. Більшою мірою батьки не виховують дітей у християнській любові та на моральних засадах. Власне, саме через це молодь не має розуміння особистого покликання і веде неправильний спосіб життя до Тайни Подружжя. Молоде покоління не має поняття «єдиного тіла» та «єдності» в подружньому житті, які пропонує у своєму вченні Іван Павло II. Звичайно, спілкування із молодими особами дає більше розуміння таких християнських і моральних питань, саме тому необхідно звертати увагу на молодь та їхнє життя, до якого вони не є правильно підготовленими, та передавати їм цінність дошлюбної чистоти, яка є джерелом формування добрих подружніх відносин – любові, взаємоповаги, довіри, жертвності.

Мета: З'ясувати цінність дошлюбної чистоти та визначити її вплив на формування зрілого подружжя на основі творів святого папи Івана Павла II, вказати на важливість виховання та збереження дошлюбної чистоти, наслідком якої є здорова християнська сім'я, де панує любов і взаємоповага.

Завданням даної праці є:

1. Представити моральне послання папи Івана Павла II до сімей та висвітлити головне покликання християнської сім'ї, зокрема важливий аспект християнського і морального виховання.
2. Висвітлити поняття дошлюбної чистоти та цінність чесноти чистоти.
3. Показати правильне християнське та моральне виховання цнотливості у родині.
4. Представити методи виховання цнотливості.
5. Донести, який вплив мають дошлюбна чистота людини і розуміння цінностей християнського подружжя та життя у єдності на прикладі творів Івана Павла II.
6. Вказати на цінність дошлюбної чистоти як наслідок здорової статевої особи для створення сім'ї у справжній любові.

7. Показати правдиву любов, яка народжується в подружній цнотливості.
8. Представити розуміння відповідальності за особу та взаємоповагу, які проявляються в християнській сім'ї.

Об'єктом дослідження є моральне вчення папи Івана Павла II, а саме пастирські послання, листи та твори.

Предметом дослідження є твори папи Івана Павла II щодо християнських, моральних та етичних цінностей особи, яка прямує до укладення шлюбу та сім'ї.

У праці застосовувалися такі **методи**: комплексного аналізу, синтезу, узагальнення, описовий метод і дослідницький.

Межі роботи: творчість папи Івана Павла II.

Актуальність теми: Вчення Івана Павла II як глибоко духовної особи, богослова-мораліста, довголітнього душпастиря молоді та Глави Вселенської Церкви, який дивився на молодь як майбутнє Церкви та суспільства, на тему дошлюбної чистоти та формування зрілого подружжя, стають все більш актуальними в сьогоденні. Важливою проблемою постає неправильне розуміння молоддю дошлюбних стосунків. Безперечно, це впливає на їхнє подальше життя та відносини у сім'ї, які будуються не на християнських засадах. Важливо також пам'ятати і про роль батьків, які мають виховати дитину і готувати її до життя. Відтак, обов'язком батьків є оберігати власну дитину від можливих розчарувань у майбутньому. Чистота є однією із чеснот для створення здорової християнської сім'ї. Через нехтуванням цією чеснотою створюються умови для незрілих відносин між партнерами, що призводять до розлучень, адже особи не сформувалися, щоб створити християнську сім'ю. Варто наголосити на відповідальності та розумінні подружнього життя згідно з навчанням папи Івана Павла II.

Огляд джерел і літератури: основними джерелами магістерської праці є твори та документи Святішого папи Івана Павла II: *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)*, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* (Чоловіком та жінкою створив їх), *Miłość i odpowiedzialność* (Любов

і відповідальність), Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [«Сімейна спільнота»], Лист до сімей *Gratissimam Sane*, Енцикліка *Evangelium Vitae* (Євангеліє Життя), Апостольський лист *Mulieris Dignitatem* (Гідність і покликання жінки).

Також використані думки Івана Павла II в проповідях та аудієнціях: Апостольська подорож до Польщі (12 червня 1999) - Прповідь в честь святкування свята Пресвятої Євхаристії; Апостольська подорож до Парагваю (18 травня 1988) - проповідь на зустрічі з молоддю, у якій Святіший Отець звертається до молоді, де проповідує на основі слів із Нагірної проповіді «Блаженні чисті серцем бо вони Бога побачать», про чистоту серця та цивілізацію любові; На генеральній аудієнції 14 листопада 1984, Папа у світлі енцикліки *Humanae Vitae* говорить про подружню любов та її цнотливість; Генеральна аудієнція від 8 квітня 1981, звідси беремо думки про педагогіку тіла та її прояви.

Допоміжними є документи, які видали: Священна Конгрегація Католицького Виховання. *Виховні дороговкази в людській любові*, про християнське значення статевої та певні напрями у вихованні людської статевої; Папська рада в справах сім'ї. *Правда про людську статевість та її суть. Дороговкази для виховання в сім'ї*, звідки взяли питання про виховання цнотливості та важливі аспекти, які впливають на виховання до цнотливості.

Окрім цього, залучені та опрацьовані статті: «*Czystość jako „życie wedle Ducha”*», яку написав ks. Krzysztof Broszkowski, власне, звідси черпаємо думки автора, який згідно з проповідями Івана Павла II будує питання моралі на основі слів св. Ап. Павла; також «*Wychowanie do Czystości*», автором якої є ks. dr Zdzisław Struzik, у цій статті розглядаються питання цнотливості як чесноти, потреба виховання цнотливості та наслідки, які випливають з неї.

Структура роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку джерел і літератури.

Перший розділ описує поняття дошлюбної чистоти та як її представляє папа Іван Павло II у своїх працях. Проглядається, що Папа черпає свої думки

про чистоту, опираючись на Божу заповідь «Не чини перелюбу». Відкривається цінність та гідність до власного тіла, адже тіло є «Храм Святого Духа». Висвітлюється вчення папи Івана Павла II про «Богослов'я тіла», які він говорив впродовж аудієнції від 5 вересня 1979 по 28 листопада 1984 роки. Описується статевість людини, яка показує правдиве її покликання в цьому світі, а тому стосується більше інтимності людської сексуальності, яка проявляється в даруванні себе.

Другий розділ безпосередньо показує та розкриває важливість виховання цнотливості в сім'ї. Адже для кожної людини сімейна спільнота є тією першою та фундаментальною школою, в якій виховується християнські цінності і чесноти, а також мораль. Відкривається поняття сім'ї яка має бути середовищем любові, де на прикладі цнотливої любові між батьками, діти розуміють цінність правдивої любові та прагнуть до чистоти.

Виокремлюються методи виховання цнотливості, на яких акцентує папа Іван Павло II. Вони виступають особливою допомогою батьків у християнському вихованні дітей, для того, щоб показати цінність чистої любові та гідність людини як особи. У світлі вчення Івана Павла II висвітлюється цінність цнотливості яка розглядається, як одна з характеристик людської статевої. Адже покликання людини до любові неодмінно веде до життя в цнотливості та найсокровеннішого з благ Христової любові.

Третій розділ підводить нас до підсумків дослідження про дошлюбну чистоту, вказує, як вона впливає на формування зрілого християнського подружжя. Іван Павло II відкриває нам поняття любові та взаємоповаги в подружньому житті, які мають бути основними аспектами тривалості та міцності подружжя. Відкривається насамперед розуміння, що цнотливість як одна із чеснот є Божим Даром, яка потрібна для правдивого сповнення покликання любові. Також висвітлюється поняття подружньої цнотливості, яка є центром духовності подружжя. Проглядаються певні небезпеки в питаннях цнотливості у подружжі, адже бувають нехтування цінністю людини як особи, задля того, аби задовольнити свої потреби.

РОЗДІЛ І. ДОШЛЮБНА ЧИСТОТА У ТВОРАХ ІВАНА ПАВЛА ІІ

Іван Павло ІІ, як великий мораліст свого часу, активно звертався до молодих людей у своїх промовах та посланнях, акцентуючи увагу на цінності поняття «дошлюбної чистоти». Як викладач морального богослов'я, він говорив про виховання та сім'ю. Відтак, будучи Римським папою, він не зупиняється досліджувати саме питання шлюбу та сім'ї. Основним закликом Святішого Отця до родин були такі слова: «Сім'є, "стань" тим, чим ти "є"!»¹. Через цей заклик папа Іван Павло ІІ бажає відкрити для християнської сім'ї красу та багатство поняття родини. Святіший Отець пропонує провадити християнське моральне виховання та супровід для молодих осіб, які бажають утворити сім'ю. За період свого життя папа Іван Павло ІІ зумів написати багато праць та повчань для людей, щоб вони користувалися ними, гідно виховуючи та формуючи своє сімейне життя.

Святіший Отець цікаво та доступно пояснює у своїх працях поняття цінності «дошлюбної чистоти» та вміло порівнює із сучасними проблемами молодого покоління. За час свого перебування на Римському престолі Івану Павлу ІІ вдалося сформулювати та заснувати Папську Раду у справах сім'ї, яка допомагає виховувати та формувати сім'ї згідно з християнськими, моральними та етичними засадами.

Римський Архиєрей підіймає також важливість відповідальності, яка покладена на батьків, щодо правильного статевого виховання в родині. У Листі до сімей *Gratissimam Sane* Папа пише про фундамент підготовки до шлюбу та сімейного життя: «Підготовка до майбутнього подружнього життя – це перш за все завдання сім'ї»². Одним із основних обов'язків батьків, як зазначає Іван Павло ІІ, є статеve виховання, яке повинне здійснюватися за їхньої активної участі. Вочевидь, у статевому вихованні інколи буває не все так легко: «Труднощі, з якими часто стикається статеve виховання в лоні сім'ї, вимагають більшої заангажованості християнської спільноти, а зокрема священиків, у

¹ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio*. Львів 2008, 17.

² Іван Павло ІІ. Лист до сімей *Gratissimam Sane*. Львів 2008, 16.

співпрацю щодо виховання охрещених. У цій царині католицька школа, парохія та інші церковні установи покликані до співпраці з сім'єю»³. Церква стосовно цього використовує закон субсидіарності⁴. Виховання *чистоти* в цьому контексті є необхідним: «вона є чеснотою, яка розвиває справжню зрілість особи та чинить її здатною шанувати й плекати "весільне значення" тіла»⁵.

Фундаментальною точкою всього «Богослов'я тіла» Івана Павла II, є подружнє значення тіла, яке відкривається в кожній людині по особливому:

Подружнє значення тіла є нашим покликанням до самовідданої любови, викарбуваним у самому нашому втіленні як чоловіка або жінки. Стаючи одне одному даром у спільноті осіб, ми вчимося любити, як любить Бог, і так виконуємо наше найвище призначення. Ми стаємо відображенням самого життя і любови Тройці й готуємося розділяти те життя вічно. Це стосується кожної людської особи, неважливо, в якому стані вона – одружена, самотня чи така, що дала обітницю безшлюбности, хоча люди різних станів переживають це по-різному⁶.

Християнські батьки також мають присвячувати увагу вихованню чесноти незайманості чи цілібату як певного вищого стану людської статевої. Це виховання має спонукати дітей до поцінування етичних цінностей та пошанування моральних норм у їхньому сексуальному зростанні. Церква стоїть на заваді тим, хто поширює інформацію щодо викривленої сексуальності, яка не базується на моральних принципах. Тому батьки мають стати авторитетом для дітей у вихованні цнотливості та власним прикладом показувати дитині, що чеснота цнотливості є важливою, особливо для розвитку людини як особистості та подальшого будівництва сім'ї⁷.

Іван Павло II наголошує у *Gratissimam Sane* на двох фундаментальних правдах виховання: «перша, що людина покликана жити в правді і любові; а друга, що кожен самоутверджується через щирий дар себе»⁸. Тому виховання дитини починається ще до її народження, в атмосфері любові та очікування її

³ Священна Конгрегація Католицького Виховання. *Виховні дороговкази в людській любові*. Львів 2008, 54.

⁴ Термін «субсидіарність» походить від латинського «subsidiūm», що означає «підмога, резерв» [...] означає доповнювальну, допоміжну діяльність більших суспільних утворень на користь окремої людини або малих суспільних груп. // Йозеф Кардинал Гьофнер. *Християнське суспільне вчення*. Львів 2002, 61.

⁵ *Familiaris Consortio*, 37.

⁶ Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя* / перекл. з англ. Кунець Х. Львів 2015, 27.

⁷ Див. *Familiaris Consortio*, 37.

⁸ *Gratissimam Sane*, 16.

появи на світ. Важливим є приготування до виховання у чистоті та відданій любові, зокрема статевого виховання, яке діти отримують від батьків у перші роки життя. Необхідною також є духовна підтримка батьків, яку вони виявляють до своїх дітей у процесі статевого дозрівання. Святіший Отець звертає увагу на виховання дітей споглядаючи на Христа, адже:

Через Христа усе виховання в сім'ї і поза нею стає частиною спасаючої Божої педагогіки, скерованої як до окремих осіб, так і до сімей, і сягає найвищої точки у Пасхальній Тайні Господньої смерті і Воскресіння. Серцевина нашого спасіння стає стартовою точкою кожного процесу християнського виховання, яке також є завжди вихованням повної людськості⁹.

Іван Павло II, на загальних аудієнціях від 1979 до 1984 р., проголошує свої думки щодо теми богослов'я тіла, де пояснює специфіку «духовності тіла», адже через свою духовну зрілість, людина відкриває подружнє значення любові, яке властиве тілу: «Тіло, і тільки воно, здатне зробити видимим те, що невидиме: духовне і божественне. Воно було створене для того, щоб перенести у видиму реальність світу таємницю, приховану споконвіку в Господі, і таким чином бути їй знаком»¹⁰.

Слова Христа, на які посилається папа, стають фундаментальним методом усієї християнської педагогіки тіла. Звідси впливає наступне, що: «мета педагогіки тіла полягає саме в тому, щоб "афективні прояви", особливо ті, що "властиві подружньому життю", відповідали моральному порядку, тобто, зрештою, до гідності людей»¹¹. Відтак, Римський Архиєрей вітає молодь та закликає їх: «Завжди дивіться на Христа: Він представляє найдосконалішу модель кожного людського існування»¹².

Святіший Отець звертається до батьківської відповідальності за виховання та формування зрілості людини, адже вважає, що пошана до власного тіла сприятиме правильному формуванню людини для подружнього життя у взаємній любові до ближнього та любові до Бога. «Тіло, отже, є видимим

⁹ *Gratissimam Sane*, 16.

¹⁰ John Paul II. *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)* [PDF]. Vatican 2005, 49 (власний переклад).

¹¹ Giovanni Paolo II. *Udienza Generale* // vatican.va (12.04.2021) (власний переклад).

¹² Giovanni Paolo II. *Udienza Generale* (перекл. Давидюк Н.).

вираженням особи»¹³ -, цим папа підкреслює, що тіло є *символом* особи. Воно будучи зовнішнім та видимим знаком, відкриває таємницю особи¹⁴.

1.1. Поняття «дошлюбної чистоти»

На честь святкування Року сім'ї папа написав лист до сімей, що відіграв неабияку роль у спілкуванні Церкви та сімейної спільноти. Іван Павло II розпочинає його із теплих слів привітання: «святкування Року сім'ї дає мені чудову нагоду постукати у двері вашого дому, з великою радістю і любов'ю привітати вас і провести час разом із вами»¹⁵. Помітно, що можливість особисто звернутися до сімей для папи є цінною, адже тут він зміг донести насправді те, чим є сім'я та для чого вона покликана у цьому світі. Відтак, дотикається до теми виховання, де безпосередньо говорить про дошлюбну чистоту та дівство, покликання до якого Бог кличе кожную молоду особу.

У своєму циклі проповідей, яку пізніше сформувавши як «Богослов'я тіла», папа наголошує: «джерело чистоти - а також моральної нечистоти - у першому і найзагальнішому розумінні цього слова, Христос бачить у серці, всередині людини»¹⁶. Іван Павло II навчає, що збереження дошлюбної чистоти впливає із здорової статевої особи. Щоб пояснити цінність здорової статевої особи, у своїх напроцюваннях, він повертається до акту створення (Бут 1:1-2), де Бог вже на початку бажав людину і готував їй місце на землі для здійснення Його плану. Задум Всевишнього щодо людини залишається завжди геніальним, адже творячи людину «чоловіком і жінкою» (Бут 1:27), Господь готує для них дещо особливе, обдаровує особовою гідністю яка є властивою для людської особи, як чоловіка, так і жінки однаково¹⁷.

Важливим та цікавим моментом є те, що Папа використовуючи Святе Письмо, намагається показати людині якою вона була, тобто повертається до

¹³ Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя*, 18.

¹⁴ Див. Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя*, 18.

¹⁵ *Gratissimam Sane*, 1.

¹⁶ Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*. Lublin 1998, 92 (власний переклад).

¹⁷ Див. *Familiaris Consortio*, 22.

витоків людства, до перших людей. Ця ідея Івана Павла II, відкриває для особи мету повернення до початку, яка намагається: «не тільки відкрити заново значення шлюбу, а й вловити важливість того, що ми були створені чоловіками та жінками»¹⁸.

Іван Павло II у своєму навчанні розкриває глибокі слова книги Буття, для кращого розуміння та співставлення зі своїм життям. Господь створив людину, щоб вона панувала над усім творінням, тобто людина є вершиною творіння, і Він кличе її до особливої участі у Його любові та силі Творця, щоб бути співучасниками у передаванні людського життя: «І благословив їх Бог і сказав їм: Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі» (Бут 1:28). Святіший Отець закликає людину служити в житті та здійснювати план Творця – передавати образ Божий від людини до людини через народження¹⁹. На основі цієї цитати Іван Павло II базує навчання про сім'ю, як служити і передавати життя, тобто бути співучасниками любові Творця. Людина має відчувати за собою певну відповідальність у подружній любові до якої вона прагне. Бог не виключає сексуальність людини, але дарує її людині для любові між чоловіком та жінкою, де вони утворюють подружжя, тим самим стають співпрацівниками Його творіння – нового життя²⁰. Це дає підтвердження тому, що: «сексуальність – це не тільки місце давання нового життя, а й взаємне обдарування любов'ю, адже нове життя народжується із взаємної любовної відданості»²¹.

Зупиняючись на понятті «дошлюбної чистоти», Іван Павло II подає низку цікавих думок та висловів у своїх напрацюваннях щодо людини та чистоти в дошлюбному контексті. У циклі проповідей Святішого Отця від 16 вересня 1980 р. по 6 травня 1981 р., які згруповані в 1986 році в книгу *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, в яких висвітлено повчальні думки, де поняття чистоти Іван Павло II базує на основі Божої заповіді «Не чини перелюбу»²².

¹⁸ Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя*, 24.

¹⁹ Див. *Familiaris Consortio*, 28.

²⁰ Див. *Familiaris Consortio*, 28.

²¹ Августин Ю. *Сексуальна інтеграція. Путівник для пізнання і формування власної сексуальності*. Львів 2012.

²² Див. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca"*. О Jana Pawła II teologii ciała, 93.

Згідно зі словами Христа, на які опирається Папа, всяка нечистота виходить із серця людини, тому Ісус в нагірній проповіді вносить до змісту Блаженств такий вислів: «Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать» (Мт 5: 27-28). В свою чергу Святіший Отець підкреслює, що:

Поняття «чистота» і «нечистота» в моральному сенсі є перш за все загальним, родовим, а не конкретним поняттям: кожне моральне благо є проявом чистоти, кожне зло – це прояв нечистоти. Заява від Матвія 15: 18-20 не звужує чистоту лише до одного сектора моралі – того, який пов'язаний із заповідями «Не чини перелюбу» та «Ти не бажаєш», отже до того, що стосується взаємних стосунків між чоловіками та жінками, пов'язаних з тілом та його пожадливістю²³.

У своєму вченні Іван Павло II вносить актуальну інтерпретацію терміну «чистоти» як морального блага, прямо пов'язуючи його з Божим Словом.

Святіший Отець навчає, що чистота серця з часом реалізується як «життя згідно Духа». Що ж має на увазі папа під словами життя згідно Духа? У своїй щотижневій проповіді до молоді Іван Павло II говорить: «Дух Божий хоче чогось іншого, крім "тіла", і прагне до чогось іншого, крім тіла, що знаходиться всередині людини, як внутрішнього джерела людських прагнень і дій, "щоб ти не робив того, що хочеш"»²⁴. У цьому контексті папа порівнює життя за тілом та за Духом де підкреслює, що чистота нашого серця проявляється через діяння Духа Божого в нашому житті. Ми стаємо сильними та витривалими разом із Богом та Його благодаттю, попри те, що наша людськість - слабка та гріховна²⁵. Однак вже у іншому своєму листі, а саме *Gratissimam Sane*, Іван Павло II говорить про наступне значення тіла:

Тіло ніколи не може бути зведене суто до матерії – це одухотворене тіло, так само як людський дух, настільки тісно зв'язаний з тілом, що може бути означеним як втілений дух. Найбагатшим джерелом пізнання тіла є Слово, яке стало тілом. Христос об'являє людині її саму²⁶.

Святіший Отець по-різному у своїх працях прагнув розглянути та донести суть християнської сім'ї, а особливо роль спілкування молодих осіб для подружжя, адже бажав, щоб вони зростали в християнській любові та довірі до Бога. Також у посланні *Familiaris Consortio* Папа розповідає, чим є для людини

²³ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 93.

²⁴ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 96.

²⁵ *Див. Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 96.

²⁶ *Gratissimam Sane*, 19.

поняття дошлюбної чистоти. Адже, як культурний світ «баналізує» сексуальність людської особи, пов'язує її суто із тілом та власною приємністю, де відкидає християнське поняття - самовіддання в любові. Спотворюючи сексуальність, світ пропонує вседозволеність заради егоїстичного задоволення, але, як влучно підкреслює Іван Павло II у посланні: «сексуальність є багатством цілої особи: тіла, почуттів і душі; вона виявляє своє глибинне значення, ведучи особу до самовіддання в любові»²⁷.

Папа у своїх звертаннях до Божого люду гаряче бажає, щоб у сім'ї виховувалися такі поняття, як цінність статевої та любові, з їх глибоким розумінням. Християнські батьки покликані виховати своїх дітей у любові, яка проявляється у самовідданні. Також не варто забувати про статеве виховання, яке є важливим у християнському контексті любові для формування зрілого подружжя. Однією із головних тез Папи у листі до сімей є: «Найчистішої любові вчать перш за все у молитві»²⁸.

Коли людина осягає своїм розумом моральні істини, їхнє значення та роль, тоді впорядковує свій стиль життя відповідно до етичних принципів. Звертаючись до етичного принципу чистоти, – людина може віднайти сенс та правдиве розуміння статевої. Тому Іван Павло II звертає нашу увагу на те, як цей етичний принцип чистоти відноситься до людини:

Етичний принцип чистоти артикулюється також дуже виразно в змісті християнського об'явлення. І віруюча людина саме звідти черпає своє розуміння; навчається, неначе з уст самого Ісуса Христа й водночас з тих слів, які за Ним незмінно повторює Церква. Вчиться чистоти як Божої заповіді. До того ж вчиться її як євангельської ради (тоді виступає вона у формі дівицтва). Людина пригортає її й засвоює як принцип поведінки тим самим порухом серця, тим самим актом розуму й волі, якими приймає стільки інших об'явлених правд і принципів. Ця чеснота вплітається в систему того стосунку до Бога, який виростає в християнина з об'явлення, і в системі цього стосунку займає своє місце набагато раніше, ніж людина зуміє передумати всі ті людські підстави, що спонукають її прийняти етичні принципи чистоти. Релігійна підстава, увага до Бога діють раніше. Так чистота має для людини свій релігійний сенс звичайно раніше, ніж дозріває повна свідомість „людського“ сенсу чистоти²⁹.

²⁷ *Familiaris Consortio*, 37.

²⁸ *Gratissimam Sane*, 20.

²⁹ Войтила К. *Інстинкт, любов, подружжя. Релігійне переживання чистоти*. Львів 2000, 27.

Власне через таке пізнання чистоти, віруюча людина переосмислює свої вчинки якими завдала болю Богові, а відтак стає відповідальнішою за свою статевість яку їй подарував Господь. Тому не потрібно відкидати аспект чистоти в контексті відкритості стосовно до Бога, адже перебування в чистоті залежить від особистого стосунку людини із Богом. Бо коли людина порушує принцип чистоти, то самій їй важко піднятися та стати чистим, відтак Господь діє в людині через докори сумління, які повертають її на шлях свідомості та єдності з Богом в чистоті та правді³⁰.

1.2. Важливість чистоти

Чистота для християнина постає однією із чеснот духовного та морального життя, адже: «Чеснота – це завжди якийсь постійний спосіб поведінки»³¹. Іван Павло II у своєму навчанні намагається показати чистоту серця та любові як основних ознак цінності дошлюбної чистоти в стосунках між молодими особами. Тому у своїх працях наголошує на тому, щоб розвивати цінність дошлюбної чистоти та плекати життя за Духом, які ведуть людину до чистоти серця та взаємної відповідальності й любові. Наслідуючи вчення апостола Павла про чистоту як «життя за Духом», Папа формує та розвиває поняття та цінність чистоти. Саме в цьому контексті чистота постає умовою пошуку мудрості та дії, але «не стільки чистота є умовою мудрості, скільки мудрість буде умовою чистоти, як особливого Божого дару»³².

У циклі своїх проповідей до молодих осіб, Святіший Отець спілкується із ними та пропонує правильне переосмислення власного тіла та поняття «життя за Духом», щоб досягнути цієї чистоти серця та виплекати в собі чесноту чистоти, яка властива справжній любові. Варто зазначити, що тут Папа має на увазі чистоту як чесноту цнотливості до подружнього життя, адже «цнотливість має в людині "зберігати тіло в святості та честі"»³³. Тому згідно з вченням

³⁰ Див. Войтила К. *Інстинкт, любов, подружжя. Релігійне переживання чистоти*, 28.

³¹ Войтила К. *Інстинкт, любов, подружжя. Релігійне переживання чистоти*, 25.

³² *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 112.

³³ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 110-111.

Павла папа Іван Павло II подає власну інтерпретацію поняття чесноти, а саме: «Чеснота служить мудрості, а мудрість має отримати дар, що походить від Бога. Цей дар зміцнює чесноту і дозволяє насолоджуватися мудрістю в плодах чистого життя та поведінки»³⁴. Звідси бачимо глибинну цінність біблійних та евангельських текстів про чистоту.

У міркуваннях, які подає Іван Павло II у своїх проповідях, він дотикається до безлічі аспектів поняття важливості чистоти для духовного життя особи та формування становлення власної статевої. Святіший Отець говорить:

Цнотливість як чеснота, тобто здатність "зберігати тіло святим і на честь", поєднана з даром поклоніння, як плід перебування Святого Духа в храмі тіла, приносить таку повноту гідності у взаємних стосунках людей в яких прославляється сам Бог. Чистота – це слава людського тіла перед Богом. Він є слава Божа в цьому людському тілі, завдяки яким розкривається його мужність та жіночність. Це також джерело тієї особливої краси, яка пронизує кожен сферу взаємовідносин між людьми, дозволяючи їй виражати простоту та глибину, сердечність та унікальну автентичність особового доручення³⁵.

Іван Павло II переживає за правильне виховання молодих осіб, наголошуючи на розумінні здорової статевої. У свою чергу пропонуючи їм щось надто більше та краще для будівництва здорової християнської сім'ї, ніж диктує світова культура³⁶.

Відтак, вболіваючи за християнські сім'ї, Папа дедалі глибше намагається своїми навчаннями достукатися до кожної молодої людини, адже вбачає в кожній сім'ї велике майбутнє Церкви. У циклі проповідей «Богослов'я тіла» Святіший Отець говорить наступне: «Відносини цнотливості з любов'ю – а також відносини цієї чистоти в любові з цим даром Святого Духа, який є даром поклоніння – є маловідомою ниткою богослов'я тіла, і в той же час нитка, яка заслуговує на особливе вивчення»³⁷. Ці відносини папа пропонує розглядати в рамках аналізів, що стосуються сакраментальності шлюбу. Тобто Римський Архиєрей не тільки навчає та пропонує правильне бачення здорової статевої

³⁴ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 112.

³⁵ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 111.

³⁶ *Див. Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 111.

³⁷ *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 111.

людини, але також закликає до подальшого вивчення тих питань та викликів, які будуть поставати у сфері морального виховання та статевої людини³⁸.

Важливість чистоти має виявлятися в усіх проявах нашого життя, тому папа Іван Павло II робить акцент на вихованні в молодих осіб чесноти стриманості, тобто «поміркованості». Адже ця чеснота постає частиною власного самоконтролю, коли людина може опанувати, контролювати та керувати власними сексуальними бажаннями, а особливо їх наслідками. Однак у вихованні такої чесноти мають закладатися певні цінності, для чого і куди потрібно зростати. Згідно зі словами Святішого Отця, який звертається до молоді: «Саме ця чеснота стриманості (самоконтролю) стає основною умовою для вираження мови тіла один одного у внутрішній істині – і в той же час для подружжя "бути підпорядкованими одне одному в страху Христовому", згідно з біблійними словами (пор. Еф 5:21)»³⁹.

Велику роль відіграє глибока віра людини в те, що через особистий контакт Господь неначе підносить людину, тобто дає їй силу отримати чесноту чистоти. Однак, щоб бути надалі на цьому рівні цього контакту, потрібно працювати та докладати зусиль. Відтак, і надалі потрібно старатися, щоб бути із Богом, адже коли втратимо цей контакт із Ним, тоді попадаємо під різні спокуси та переживаємо природні слабкості та труднощі⁴⁰.

Фундаментальною основою чистоти є особиста повага до власного тіла та право на недоторканість. Крім того, статеве співжиття має здійснюватися в повноті гідності та поваги до протилежної особи. Адже так промовляє Іван Павло II у своєму навчанні:

Тілесне спілкування чоловіка і жінки тільки тоді має для себе внутрішнє обґрунтування, коли опирається на переживання взаємної належності їхніх осіб. Без цього – коли в основі не лежить акт особового віддання – кожна людина вважатиме накинене їй тілесне спілкування найжахливішим насильством, здійснюваним щодо людської особи, а не тільки щодо самого людського тіла. У цьому промовисте

³⁸ Див. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała*, 111.

³⁹ Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa II* www.madel.jezuici.pl (22.04.2021), *Снота wstrzemięźliwości* (власний переклад).

⁴⁰ Див. Войтила К. *Инстинкт, любовь, подружжя. Релігійне переживання чистоти*, 30.

свідчення, що людина переживає у своїй тілесності це фундаментальне право на дівичість, на особову недоторканість⁴¹.

Тому виховання в молодій людині поваги та гідності до власного тіла допомагатиме їй перебувати в чистоті та гарантуватиме справжню любов у самовідданні коханій людині. Власне, таке дівичтво є важливим у чистоті особи, адже Церква навчає та вважає її «особливішою формою переживання чистоти, але ніколи його з нею не ототожнювала, навчаючи, що вона має місце також і в подружжі, хоча там набуває принципово іншого вигляду»⁴².

Отже, пережиття чистоти для віруючої людини проявляється у різних аспектах та постає важливим у її житті із Богом. Тому варто виховувати та оберігати цю чесноту чистоти через віру, адже в повноті вона постає для особи духовним напрямком. Іван Павло II неодноразово наголошує у своєму вченні:

... справа чистоти проростає дуже глибоко в людині, в її особовій сфері, бо тісно поєднується з фундаментальним переживанням недоторканості людської особи. Людина переживає цю недоторканість у своєрідний спосіб, коли йдеться про тіло, яке принципово має служити змісту внутрішнього життя особи. А все це у релігійної людини пронизується ще зсередини тією свідомістю, що Бог володіє її особою й всім її внутрішнім життям⁴³.

1.3. Чистота – ознака статевої зрілості

Згідно з вченням Католицької Церкви, потрібно найперше розуміти, що існують різні виміри та форми цнотливості: «Усі хрещені покликані до чистоти. Християнин «одягнувся у Христа» (Гал 3:27), Який є взірцем цнотливості. Усі вірні Христа покликані до життя в цнотливості, згідно з різними станами життя. У момент свого Хрещення християнин зобов'язався своєю емоційністю підкорити цнотливості»⁴⁴. Звідси випливає, що необхідно пам'ятати про розвиток стриманості та стійкості в своєму покликанні.

Необхідно пам'ятати, щоб жити в цнотливості Церква рекомендує уживати в житті певні засоби, такі як: «дисципліна чуттів та розуму, пильність і розсудливість в униканні нагод до гріха, дотримання скромності, помірність у

⁴¹ Войтила К. *Инстинкт, любовь, подружжя. Религиозное переживание чистоты*, 32.

⁴² Войтила К. *Инстинкт, любовь, подружжя. Религиозное переживание чистоты*, 37.

⁴³ Войтила К. *Инстинкт, любовь, подружжя. Религиозное переживание чистоты*, 37.

⁴⁴ Синод УГКЦ. *Катехизм Католицької Церкви*. Жовква 2002, §2348.

відпочинку, здорові заняття, палка молитва та часте прийняття Тайни Покаяння і Євхаристії»⁴⁵.

Особливим даром для людини є статевість, яка розвиває та відкривається через призму любові. Папська рада у справах сім'ї цей дар характеризує так: «Статевість є фундаментальним компонентом особистості, одним із її способів буття, самовиявлення, спілкування з іншими, почуттів, вираження та пережиття людської любові»⁴⁶. Для того, щоб зберегти цінність статевої, потрібно виховувати в особі чистоту, адже вона є чеснотою, яка допомагає розвинути справжню зрілість особи та шанувати своє тіло. «Чиста особа не є егоцентричною і не входить в егоїстичні стосунки з іншими людьми. Чистота робить особистість гармонійною. Вона робить її зрілою і наповнює її внутрішнім миром»⁴⁷. Тому статевий інстинкт в контексті самоконтролю є спрямованим на служіння в любові та для розвитку особи. Чеснота чистоти спрямована на збереження статевої людини від фальшивої любові і Бог у цьому допомагає, адже: «як плід Божої благодаті та нашої співдії, чистота прагне гармонізувати різні компоненти людської особи та подолати слабкість людської природи, ураженої гріхом, так щоб кожна людина могла іти за покликанням, яке Бог їй визначив»⁴⁸.

Статевість людини приналежна тілесності і значущість антропологічної природи підкреслює наступне: «тіло є одкровенням людини, воно виражає особу і таким чином є першим посланням Бога до людини»⁴⁹, - згідно з документом Священної Конгрегація Католицького Виховання *Виховні дороговкази в людській любові*. Є і друга значущість – богословська: «тіло чинить свій внесок в одкровення Бога та Його творчої любові, оскільки воно маніфестує сотвореність чоловіка і жінки, її залежність від фундаментального дару – дару любові»⁵⁰. Існує два зовсім різних розуміння тілесності, які

⁴⁵ Священна Конгрегація у справах віровчення. *Persona Humana*. Львів 2008, 12.

⁴⁶ Папська рада у справах сім'ї. *Правда про людську статевість та її суть*. Львів 2008, 10.

⁴⁷ *Правда про людську статевість та її суть*, 17.

⁴⁸ *Виховні дороговкази в людській любові*, 18.

⁴⁹ *Виховні дороговкази в людській любові*, 22.

⁵⁰ *Виховні дороговкази в людській любові*, 23.

проявляються у концепції статевої. Оскільки тіло є статевим, воно тим самим виражає покликання чоловіка і жінки до взаємної любові. Саме тут помітно цей взаємообмін між любов'ю та тілом: «людська любов огортає тіло, а тіло також виражає духовну любов. Тому статевість не є чимось суто біологічним, вона, радше, стосується інтимного ядра особи»⁵¹. Отже, сексуальність отримує своє повне значення та сенс тоді, коли проявляється в особистому даруванні чоловіка та жінки, допоки смерть не розлучить їх.

Як зазначає Папська рада у справах сім'ї, концепція статевої закладена у тілесності, тобто це означає: «тіло закликає чоловіка і жінку до засадничого покликання, - до плідності як одного з фундаментальних значень їхнього буття як статевих істот»⁵². Тому чоловік і жінка стають двома способами здійснення Божого покликання та участі у Божому Бутті, не як окремі особи, а також як пари. Живучи у спільноті з Богом та один із одним, подружжя бере участь у співтворчості Божої любові, прямуючи разом до єдності⁵³.

Згідно усього вище сказаного Католицька Церква навчає:

Статевість покликана виражати різні цінності, яким відповідають специфічні моральні вимоги. Спрямована до міжособового діалогу, вона чинить свій внесок у формування цілісної зрілості людей, відкриваючи їх до дарування себе в любові. Більше того, пов'язана з порядком творіння, плідністю та передаванням життя, вона також покликана бути вірною цій внутрішній силі. Любов і плідність є смислами та цінностями статевої, що вимагають одна одну і через те не можуть розглядатися як альтернативи чи протилежності⁵⁴.

Людська статевість є доброю, адже все, що сотворене Богом є добрим і Він це побачив коли сотворив людину на свій образ і свою подобу «чоловіком і жінкою створив їх» (Бут 1:27). «Оскільки статевість – це спосіб стосунків і відкритості з іншими, її справжньою метою є любов, а точніше, любов як жертвування і прийняття, любов як давання та одержування»⁵⁵, - саме в цьому контексті відкривається здорове розуміння людської статевої, як чоловічої, так і жіночої. Однак бувають і такі моменти, коли статевої надають

⁵¹ *Правда про людську статевість та її суть*, 3.

⁵² *Виховні дороговкази в людській любові*, 24.

⁵³ *Див. Виховні дороговкази в людській любові*, 26.

⁵⁴ *Виховні дороговкази в людській любові*, 32.

⁵⁵ *Правда про людську статевість та її суть*, 11.

помилкового трактування, тоді втрачається розуміння людини як дару та сенсу її самодарування. Брак розуміння статевої привносить нас до «"цивілізації речей, а не осіб", "цивілізація, в якій осіб використовують так само, як речі. У контексті споживацької цивілізації жінка може стати об'єктом для чоловіка, діти – перешкодою для батьків..."»⁵⁶. Тому зріла статевість потребує виховання та вправлення особи над повагою та чистотою власного тіла.

Статевість має важливе місце на кожному етапі розвитку особи, адже характеризує чоловіка і жінку на різних рівнях їхнього життя, тобто не можемо думати та говорити лише про фізичний рівень, бо тоді ми обмежуємо цінність статевої та не надаємо їй вищого та глибшого значення. Вплив статевої також помітно присутній на психологічному і духовному рівнях, адже по-різному позначається на їх вираженні. Розвиток здорової статевої на різних рівнях у людини приносить їй краще розуміння власного тіла та цінність чистоти, яка відкриє особі справжню любов, тобто самодарування. Також у цьому контексті Католицька Церква говорить про ще одне значення статевої:

Статевість, спрямована, вивіщена та інтегрована любов'ю, набуває справді людської якості. Підготовлена біологічним та психологічним розвитком, вона гармонійно зростає і досягається у повному значенні тільки зі здійсненням афективної зрілості, яка виявляється в безкорисливій любові та в цілковитому даруванні себе⁵⁷.

Церква має особливу місію стосовно донесення важливості статевої та чистоти особи. Іван Павло II з наполегливістю намагається висвітлити позитивний розгляд цінностей, адже розуміє наскільки є важливим виховання молодих людей сьогодні, щоб справжня подружня любов була готова на жертву в майбутньому. Власне, тому чистота та стриманість допоможуть молодій особі розвинути здорову та зрілу статевість, яка буде давати свої плоди в подружньому житті⁵⁸.

Справді, питання чистоти сьогодні відкидається як неважливе та пропагуються зовсім інші псевдоцінності для молодої особи. Часто особи третього тисячоліття забувають про справжню любов, яка не є егоїстичною та

⁵⁶ *Правда про людську статевість та її суть*, 11.

⁵⁷ *Виховні дороговкази в людській любові*, 6.

⁵⁸ *Див. Виховні дороговкази в людській любові*, 18.

не використовує іншого заради власних потреб. Справжня любов розпочинається із доброго себе тримання, тобто стриманості та чистоти, адже: «Цнотливість – це духовна сила, яка звільняє любов від егоїзму та агресії. Наскільки особа послаблює цнотливість, настільки ж її любов стає егоїстичнішою, тобто, - задовольняє жагу до приємностей і перестає бути даруванням себе»⁵⁹.

Людина прагне завжди відчувати себе вільною та незалежною від тих чи інших обставин, але, як би не було парадоксально, бувають такі моменти коли вона сама заганяє себе в глухий кут і стає в'язнем власного гріха чи спокуси. «Чистота тісно пов'язана з зусиллям панування над собою, що є школою людської свободи»⁶⁰. Тому через вправління та виховування в собі чесноти чистоти, християнин відчуватиме свободу любові та підтримки. Самовладання допомагає людині боротися з пристрастями та знаходити мир і спокій. Відкидаючи самовладання, людина дозволяє емоціям та пристрастям панувати над своїм життям, власне тоді є загроза бути нещасливим⁶¹.

Молода особа переживає сьогодні багато викликів та спокус, які потрібно пройти, але також потрібно вміти радіти життям та ділитися цією радістю із ближніми. Тому однією із таких ознак є чистота: «Чистота – це радісне ствердження того, хто вміє жити, даруючи себе, будучи вільним від рабства егоцентризму»⁶². Звідси випливає, що поважаючи гідність особи з усіма її відмінностями, людина вчиться приймати інших людей та легко може входити в спілкування та стосунки з іншими. Чистота відіграє важливу роль у різних сферах нашого життя та допомагає сформувати зрілу особу, яка зуміє нести відповідальність за своє життя⁶³.

Фундаментальна підготовка молодих осіб до цнотливості має розпочинатися у сім'ї, щоб надалі вже формувати цілісну основу для здорової та зрілої статевої особи. Також ця підготовка та формування особи в сім'ї має

⁵⁹ *Правда про людську статевість та її суть*, 16.

⁶⁰ Катехизм Католицької Церкви, §2339.

⁶¹ *Див. Правда про людську статевість та її суть*, 18.

⁶² *Правда про людську статевість та її суть*, 17.

⁶³ *Див. Правда про людську статевість та її суть*, 17.

стати важливим кроком для підготування до відповідального батьківства і материнства. Таким чином, чистота є основною ознакою зрілої статевої, яку потрібно виховувати в собі та зберігати для здійснення свого призначення, до якого покликав Господь⁶⁴.

Отже, згідно з документами *Familiaris Consortio* та *Gratissimam Sane*, папа Іван Павло II чітко та доступно пояснює сім'ям та молоді поняття цінності «дошлюбної чистоти» та правильне її моральне виховання. Чеснота *чистоти*, а особливо дошлюбної, має виявлятися в шануванні та плеканні власного тіла. Тому велика відповідальність покладена саме на батьків, які повинні правильним вихованням у середовищі сім'ї сформувати зрілу особистість, яка буде мати моральні та етичні цінності для стосунків перед подружжям. Адже в сім'ї молода особа пізнає справжню любов та гідність іншої особи як дар любові та відповідальності. Адже, як пише єпископ Кароль Войтила у своєму творі: «Любов формується за принципом ґрунтовного і цілком відповідального ставлення людини до людини»⁶⁵. Відтак, Святіший Отець наголошує на вихованні здорової статевої, адже з неї випливає збереження дошлюбної чистоти. Важливим постає особистий стосунок людини з Богом, бо через Його ласку та благодать, а також діяння Святого Духа, людина зможе перебувати в чистоті серця. Тому Папа закликає молодь до Христа, щоб через віру та Боже діяння в житті особи зуміти зберігати чесноту чистоти, яка спрямує людину до взаємної любові. «Любов, - як пише Кароль Войтила - аби могла повноцінно об'єднувати чоловіка і жінку, вона повинна спиратися на утвердження цінності людини»⁶⁶.

Також потрібне виховання та плекання в собі чесноти чистоти, адже тоді особа відчує правдиву любов та підтримку від іншого. Бо ж ціллю чесноти чистоти є збереження людської статевої від фальшивої любові, однак не потрібно забувати про співпрацю з Богом. Тому статевої надається велике та важливе місце на кожному етапі розвитку особи, бо вона описує чоловіка та

⁶⁴ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 32.

⁶⁵ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin 1982, 131 (власний переклад).

⁶⁶ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 130.

жінку на різних рівнях їхнього життя. Іван Павло II так само робить акцент на самовихованні, яке є не менш важливим у розвитку особи, Папа говорить про стриманість, тобто самовладання над власним тілом. Адже, щоб боротися з пристрастями, потрібне неабияке самовладання, яке допоможе особі знайти мир і спокій⁶⁷.

⁶⁷ Див. *Gratissimam Sane*, 16.

РОЗДІЛ II. ВИХОВАННЯ ЦНОТЛИВОСТІ У РОДИНІ

2.1. Християнська сім'я – середовище виховання чесноти цнотливості

Християнська сім'я є першою та фундаментальною школою для дитини, адже вона приводиться у світ через вияв батьківської любові. Сімейна спільнота є середовищем формування цінностей особистості та платформою можливостей реалізації особистих здібностей дитини. Можемо підтвердити думку статтею із *Хартії прав сім'ї*: «Батьки мають право виховувати своїх дітей відповідно до своїх моральних і релігійних переконань, беручи до уваги культурні сімейні традиції, які сприяють благу і гідності дитини...»¹. Попри це існує багато труднощів та викликів для батьків у підготовці своїх дітей до дорослого життя, де важливим аспектом є пояснення статевої. У розвинених державах більша частина суспільства позбавляється моделей морального виховання, адже батьки інколи не в змозі дати відповідь на запитання своїх дітей, щодо моральних норм, а інколи взагалі не вважають за потрібне говорити з дітьми на подібні теми².

Християнські подружжя саме у сфері виховання та післаництва християнської сім'ї діють разом та співпрацюють із іншими членами Церкви Христової, яких все ж хвилюють справи сім'ї. Тому ця спільна справа найперше повинна реалізовуватися в лоні власних сімей, щоб усі ділянки їхнього життя узгоджувалися із Божим законом, лише тоді: «через християнське виховання дітей та допомогу в їхньому дозріванні у вірі, через виховання їх у чистоті, через приготування їх до життя»³, батьки зможуть сформувати зрілу християнську особистість.

Християнська сім'я має бути джерелом любові, де зростатимуть діти згідно з релігійними і моральними принципами. Виховання цнотливості у колі сім'ї має ґрунтуватися на любові батьків та дітей. Релігійне переживання чистоти, тобто іншими словами цнотливості, черпаємо із чесноти, адже вона є

¹ Папська Рада у справах сім'ї. *Хартія прав сім'ї*. Львів 2008, ст. 5.

² Див. *Gratissimam Sane*, 5.

³ *Familiaris Consortio*, 71.

певним висвітленням релігійної та етичної проблеми, певним стилем поведінки у житті. Саме тому цнотливість є тією чеснотою, яка стає певним стилем життя до шлюбу та протягом усього життя, тобто дівництва, цілібату та подружньої вірності⁴.

Сім'я, навчаючи дітей катехизи та виховуючи їх у релігійному дусі, має обов'язково вчити християнських чеснот, які допомагають дитині сформуватися як особистості. Папська рада зазначає: «Цнотливість не може існувати як чеснота без здатності до самозречення, жертвності та уміння чекати»⁵. Варто працювати та прикладати багато зусиль, щоб чеснота цнотливості не втратила своєї цінності, а також, щоб батьки її розвивали у колі *домашньої церкви*. Християнська сім'я є основним центром виховання дитини та її розвитку як особистості⁶.

Батьки мають пильнувати виховання статевої своєї дитини та намагатися вже із перших проявів цікавості дитини надавати відповіді, опираючись на авторитет і навчання Церкви. Також християнські батьки мають «боротися проти руйнівних форм статевого виховання, а також забезпечити своїм дітям виховання, яке б відповідало християнським принципам, і було б співзвучне з їхнім особистим розвитком»⁷.

Як зазначалося, у питаннях процесів виховання та формування цнотливості у підлітків особлива увага приділяється чесноті стриманості, яка збагачується благодаттю хрещення. Чесноту стриманості стосовно цнотливості слід розуміти, як чистоту та керування цінним даром любові, до якої покликана кожна особа. Тому Церква запевняє: «цнотливість – це та духовна енергія, що "здатна захищати любов від небезпек егоїзму й агресивності та спрямувати любов до її повного здійснення"»⁸. Із цієї чесноти цнотливості відкривається любов, де особа здатна стримати усі свої тілесні бажання та прагнути до вищого, тобто вдосконалюватися та мати тісний зв'язок з Богом, щоб відчувати

⁴ Див. Войтила К. *Инстинкт, любов, подружжя. Релігійне переживання чистоти*, 24-25.

⁵ *Правда про людську статевість та її суть*, 5.

⁶ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 5.

⁷ *Правда про людську статевість та її суть*, 114.

⁸ *Правда про людську статевість та її суть*, 4.

Його любов до нас. Христова любов, яка нам об'являється є звичайно вимогливою любов'ю, але це і є те саме джерело справжньої любові, через яку людина творить добро: «Тому це любов, яка поважає і вибудовує особу, оскільки "любов справжня тоді, коли вона творить добро осіб і спільнот, творить це добро і віддає його іншим"»⁹.

Батьки у сімейному колі повинні виховати дитину та навчити її розуміти, що: «людське життя є даром, отриманим для того, щоб дарувати»¹⁰. Також обов'язком батька та матері є виховання у дітях здорової статевої, яка вміє поставити цінності правдивої любові. Також вона сформує молоду особу в чистоті та любові, та надасть статевої вільного спілкування і відкритості до інших осіб. Ця здатність є наділена та подарована Богом для людини, щоб через спосіб стосунків та відкритість до інших, досягнути справжню мету – любов¹¹.

Потрібно розуміти чесноту цнотливості як дарування себе. Адже батьки даруючи дитині любов та навчаючи про любов Бога до дитини, роблять усе можливе, щоб вона не шукала любові поза сімейним колом, бо це може спричинити в деяких випадках втрату чесноти цнотливості. Християнська сім'я, навчаючи палаючою любові та тверезого розуму, здатна добре виховати дитину та звільнити її від егоцентризму любові, де під чеснотою цнотливості вона буде розуміти щось особисте, а саме дарування себе іншій особі в світлі Божої любові. Тому цнотливість є радісним закликком, що наповнює особистість внутрішнім миром:

Ця чистота тіла і духу допомагає розвинути правдиву самоповагу і, в той сам час, розвиває здатність поваги до інших, тому що дозволяє побачити в них осіб, яких треба шанувати, оскільки вони створені на образ Божий і шляхом ласки є дітьми Божими, наново сотвореними Христом, який "покликав вас із темряви до дивного світла Свого" (1 Пт 2: 9)¹².

Цнотливість, як чеснота, вимагає від особи певної праці, особливо відкидання негативних думок, слів та вчинків. Католицьке вчення Церкви зазначає: «Чистота включає навчання самовладанню, тобто, - тренування

⁹ Правда про людську статевість та її суть, 9.

¹⁰ Правда про людську статевість та її суть, 11.

¹¹ Див. Правда про людську статевість та її суть, 10-13.

¹² Правда про людську статевість та її суть, 17.

людської свободи. Альтернатива чітка: або людина управляє своїми пристрастями і знаходить мир, або вона дозволяє їм панувати над собою і стає нещасливою»¹³. Тому особа має добре розвивати та виховувати у собі свободу самовладання. Коли християнська сім'я підтримує та заохочує до практикування усіх чеснот, тоді виховання у чистоті стає легшим і діти, якщо виникають у них делікатні ситуації, одразу говорять про це з батьками¹⁴.

Приклад подружньої цнотливості батьків є переконливим аргументом, щоб виховати своїх дітей згідно з християнськими чеснотами, а також у цнотливій любові та життєвій святості. Щодо подружньої цнотливості Катехизм наголошує:

Наречені покликані жити у стриманості. Це випробування буде для них розкриттям взаємної пошани, школою вірності і скріплення в надії прийняти одне одного від Бога. Вони відкладуть до часу подружнього життя ті вияви ніжності, які властиві подружній любові. Вони повинні допомагати одне одному взаємно зростати в цнотливості¹⁵.

Збереження цнотливості батьків, для дітей буде одним із головних прикладів авторитету в практичному житті, де батьки в любові поважають один одного та дарують себе вповні в сексуальному аспекті, метою якого є любов. Через довіру до Бога батьки отримують божественну любов. «Тому сім'я отримує місію збереження, об'явлення і передання любові...»¹⁶, - наголошує Іван Павло II. Без любові подружжя не може розвиватися і дарувати любов для своїх дітей. Тому Церква про цнотливість у подружжі говорить наступне:

... будучи переконаними, що власне цнотливе життя та щоденні зусилля у свідченнях є передумовою виховного завдання, батьки повинні розцінювати будь-який напад на чесноти та цнотливість своїх дітей як образу супроти життя самої віри, що загрожує і збіднює їхню власну спільноту любові і ласки (пор. Еф 6:12)¹⁷.

Християнське виховання дітей у цнотливості окреслюється трьома висновками: по-перше, у сім'ї потрібно підтримувати атмосферу любові, вправлятися у чеснотах, цінувати Божі дари, які Він нам дає, та цінувати дар життя; по-друге, допомогти дітям зрозуміти цінність статевої та цнотливості,

¹³ Катехизм Католицької Церкви, §2339.

¹⁴ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 19.

¹⁵ Катехизм Католицької Церкви, §2350.

¹⁶ *Familiaris Consortio*, 17.

¹⁷ *Правда про людську статевість та її суть*, 21.

вправлятися у їхньому вихованні та пояснення на основі власного прикладу та молитви; по-третє, разом із дітьми допомогти їм у розпізнанні їхнього покликання до подружжя чи богопосвяченого життя заради Царства Божого¹⁸.

Коли Іван Павло II в апостольському повчанні *Familiaris Consortio* звертається до всіх вірних Католицької Церкви, пояснює покликання сім'ї, він також робить наголос на тому, що «християнські батьки, розрізняючи знаки Божого покликання, присвячуватимуть особливу увагу й турботу вихованню до незайманості чи celibату – як найвищої форми того самовіддання, яке становить справжнє значення людської статевої¹⁹».

Статевість «стає особливою та правдиво людською, коли вона інтегрується в стосунки однієї особи з іншою, в повному і взаємному даруванні чоловіка і жінки впродовж всього життя»²⁰. Також важливо додати, що справжня любов виявляється не лише почуттями, емоціями чи пристрастями, а впевненою працею у стосунках між людьми, адже вони є відповідальними перед Богом за один одного²¹.

У розвитку подружжя та правильному вихованню дітей важливу роль відіграє атмосфера сім'ї, адже від початку розвитку дитини батькам потрібно створити таку атмосферу любові та емоцій, щоб дитина розвивалася та формувалася, як особистість з усіма періодами свого розвитку. Цінність спокійних стосунків між чоловіком та жінкою та їхня позитивна присутність впродовж виховання є хорошим результатом у вихованні дитини та стосунків із батьками. Сім'я має бути першою і основною школою, де проявляється взаємна любов та самопожертва, яка зумовлює певний напрямок зростання. Церква наголошує: «Виховання в істинній любові, істинній лише тоді, коли вона стає доброю, доброзичливою, означає прийняття коханої особи і розцінювання її добра як свого власного; тому це передбачає виховання у правильних стосунках з іншими»²².

¹⁸ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 22.

¹⁹ *Familiaris Consortio*, 37.

²⁰ Катехизм Католицької Церкви, §2337.

²¹ Див. Катехизм Католицької Церкви, §2337.

²² *Правда про людську статевість та її суть*, 53.

Про роль школи, як суспільної інституції, яка теж є відповідальна за статеве виховання та робить послугу батькам працюючи з ними у гармонії, Святіший Отець говорить:

Статеве виховання, як основне право і обов'язок батьків, повинно також здійснюватися під їхнім уважним наглядом чи то вдома, чи у вибраних та контрольованих ними освітніх центрах. Стосовно цього Церква знову підтверджує закон субсидіарності, що його школа повинна дотримуватися, діючи у тому самому дусі, яким натхнені батьки²³.

Зберігати та вдосконалювати чесноту цнотливості молодій особі важко, адже її спонукає різне оточення, у яке вона потрапляє: чи то школа, чи компанія друзів, чи навіть засоби масової комунікації. Для росту цнотливості потрібно практикуватися в пристойності та скромності в мові, поведінці та одязі та мотивуватися повагою до свого тіла та гідності інших. Така практика приведе до створення атмосфери виховання чесноти цнотливості. Тому, як говорить Іван Павло II, потрібно: «заохочувати тіснішу співпрацю між батьками, на яких лежить основна відповідальність за виховання, відповідальними за ЗМІ на різних рівнях та органами влади, щоб сім'ї не були полишені без провідництва в такій важливій ділянці їхньої виховної місії...»²⁴.

Щоб подолати труднощі, які виникають на шляху виховання цнотливості батькам слід давати відповіді на питання про те, як завжди зростати в любові до Бога та дійсно правильно любити свого ближнього. Також використовувати навчання Церкви, яке говорить про певні засоби для подолання труднощів:

Дисципліна чуттів та розуму, пильність і розсудливість в униканні нагод до гріха, дотримання скромності, помірність у відпочинку, здорові заняття, палка молитва та часте прийняття Тайни Покаяння і Євхаристії. Молодим людям слід особливо щиро плекати відданість Непорочній Діві²⁵.

Можемо спостерігати, що протягом певного часу Католицька Церква багато працювала для того, щоб допомогти батькам у вихованні дітей, базуючись на навчанні Церкви та моральності права²⁶. Католицька Церква закликає: «Вкрай важливо надавати відповідні і вчасні настанови молоді, перш

²³ *Виховні дороговкази в людській любові*, 17.

²⁴ *Правда про людську статевість та її суть*, 56.

²⁵ *Правда про людську статевість та її суть*, 71.

²⁶ *Див. Правда про людську статевість та її суть*, 1.

за все в серцях їхніх сімей, про гідність подружньої любові, її роль та застосування»²⁷.

2.2. Методи виховання цнотливості

Виховання дітей в християнській сім'ї постає одним із головних компонентів для допомоги їм сформувати власну цілісну особистість та здорову статевість. «Сім'я - це основний осередок суспільства. Це колиска життя і кохання, місце, де індивід "народжується" і "росте"»²⁸. Власне, батьки стають тими першими форматорами та виховниками дітей у сім'ї, яких виховують в любові, правді та свободі. Через Тайну подружжя, виховання в сім'ї набирає гідності покликання подружжя, які тим самим виконують служіння Церкві, а саме в справі будовання її членів. «Виховання – це насамперед обов'язок сім'ї, яка є "школою найбагатшої людяності"»²⁹. Натомість це служіння як вихователів є дуже важливим та відповідальним, що навіть св. Тома не вагається порівнювати його із служінням священика:

Дехто поширює і підтримує духовне життя виключно духовним служінням. Це стосується Таїнства священства; інші ж роблять це стосовно як фізичного, так і духовного життя, і це здійснюється в Таїнстві подружжя, у якому чоловік і жінка єднаються, щоб зродити нащадків та виховати їх для прослави Бога³⁰.

Християнська сім'я є особливим місцем, де дитина розвивається, вчиться спілкуватися з Богом, самовдосконалюється, пізнає світ та самовиховується. Важливим та невід'ємним аспектом є виховання, під час якого батьки прикладають чимало зусиль задля того, аби привести дитину до Бога, як зазначає Іван Павло II у наступних словах:

Завдяки виховному служінню батьки через приклад власного життя є для своїх дітей першими проповідниками Євангелії. Більше того, молячись із дітьми й читаючи з ними Боже Слово, залучаючи дітей шляхом поступової християнської ініціації до Тіла Христового – євхаристійного і Церковного, вони стають батьками вповні: не тільки дателями життя фізичного, але й того життя, яке через оновлення у Святому Дусі пливе з хреста і Христового воскресіння³¹.

²⁷ Правда про людську статевість та її суть, 5.

²⁸ Іван Павло II. Апостольське повчання *Christifideles Laici*. Львів 1998, 40.

²⁹ Виховні дороговкази в людській любові, 48.

³⁰ *Familiaris Consortio*, 38.

³¹ *Familiaris Consortio*, 39.

Тому розглянемо детально певні методики виховання до цнотливості у сім'ї, адже саме через виховання батьків та самовиховання дитини відбувається певний зріст та набуття цієї чесноти серця і тіла³².

Господь єднає в Таїнстві подружжя чоловіка та жінку, відкриваючи їм глибоку таємницю любові, де чоловік та жінка стають одним тілом. Справжня та віддана любов подружжя переростає у щось більше та невимовно таємниче, адже вони стають співучасниками творення людини. Дитина є плодом любові батьків, відтак їхнім основним призначенням стає виховання дитини. «Діти – це дар Божий, це створіння Творця, які призначені для майбутнього щастя; вони є дітьми Небесного Отця. Бог поручає дітей батькам тільки на виховання, тобто батьки є по суті слугами Творця, співпрацівниками у ділі творення, які, виховуючи дітей, виконують Божу волю»³³. Тому найпершим методом, який ми розглянемо, є середовище любові в сім'ї як певний метод морально-правильного виховання цнотливості. Середовище любові в сім'ї постає елементом, який визначає завдання виховання, адже:

... *батьківська і материнська любов, яка знаходить своє сповнення у справі виховання, здійснюючи та вдосконалюючи своє служіння життя: будучи його джерелом, любов батьків стає душею, а через це й нормою, яка надихає та спрямовує всю конкретну виховну діяльність, збагачуючи її такими цінностями, як ніжність, постійність, доброта, служіння, безкорисливість та жертвність, котрі є найкоштовнішими плодами любові*³⁴.

Бачимо, що усе починається з любові та має підтримуватися любов'ю, бо вона дотикається найважливіших аспектів життя, як духовного, морального, так і фізичного виміру. Саме Господь дарує справжню любов та кличе нас до любові, адже любов допомагає виховати чесноту здержливості, щоб зуміти любити цілим серцем³⁵.

Власне, суть цього методу полягає в тому, щоб перебувати в середовищі любові, яке творять батьки в сім'ї, бо *«без любові сім'я не може не те що жити, зростати й удосконалюватися як спільнота осіб – без любові вона*

³² Див. *Familiaris Consortio*, 37.

³³ Шпіраго Ф. *Католицький народний Катехизм*. Львів 1913, 555.

³⁴ *Familiaris Consortio*, 36.

³⁵ Див. *Familiaris Consortio*, 36.

взагалі не є спільнотою осіб»³⁶. Тому Святіший Отець написав те, що безпосередньо стосується сім'ї та любові, зокрема, в Енцикліці *Redemptor Hominis*:

Людина не може жити без любові. Людина залишається для себе незрозумілою істотою, її життя позбавлене сенсу, якщо їй не відкривається любов, якщо вона не зустрінеться з любов'ю, якщо не досвідчить її і не вчинить її у якийсь спосіб своєю, якщо не матиме в ній живої участі³⁷.

Виховання дітей у справжній любові є досить влучним у словах Святішого Отця, адже батьки власним прикладом показують та проявляють свою любов один до одного в сім'ї. «Християнські батьки повинні знати, що їхній приклад є найбільш дієвим чинником у вихованні їхніх дітей. А діти, у свою чергу, можуть впевнитися, що християнський ідеал є дійсністю, яку вони досвідчують у своїй сім'ї»³⁸. Також батьки мають сформувати у своїх дітей поняття справжньої любові, яка вміє чекати та є жертвною, адже любов є відповідальністю один перед одним. Власне зі слів Івана Павла II: «згідно з Божим задумом сім'я встановлена як "глибока спільнота життя і любові", то на підставі свого післаництва вона повинна щораз більше ставати тим, чим є, тобто – спільнотою життя і любові "у стремлінні"»³⁹.

Наступним методом виховання цнотливості в християнській сім'ї, про який говорить Іван Павло II – є молитва в сімейному колі, тобто в "домашній церкві", та духовний провід. Саме від батьків розпочинається певний процес духовного зростання дитини. Християнські батьки приводять новонароджену дитину до Церкви і в Таїнстві Хрещення розпочинається зустріч дитини із Богом, а також процес пізнання Бога. Тому, для християнських батьків одразу постає головне завдання, а саме навчити дитину молитися та спілкуватися із Богом. Власне, спільна сімейна молитва допоможе духовному зростанню, адже: «Сімейна молитва черпає свій первинний зміст із самого сімейного життя»⁴⁰, однак: «гідність і відповідальність християнської сім'ї як "домашньої Церкви"

³⁶ *Familiaris Consortio*, 18.

³⁷ Іван Павло II. Енцикліка *Redemptor Hominis* [PDF] Українська Духовна Бібліотека. Рим - Торонто 1989, 10.

³⁸ *Виховні дороговкази в людській любові*, 50.

³⁹ *Familiaris Consortio*, 17.

⁴⁰ *Familiaris Consortio*, 59.

можна досягнути тільки завдяки неустанній Божій допомозі, [...] якщо її випрошуватимуть покірною та сповненою довіри молитвою»⁴¹.

Практика не лише приватної молитви в дома, але й відвідування Церкви, де разом із дітьми можна брати участь в Літургії, і особливо приймати Євхаристію. Впустити Христа до свого серця, щоб Він перемінив його та наповнив миром та любов'ю, адже: «Євхаристія є джерелом любові»⁴². Власне, щоб перебувати в чистоті серця, нам потрібно прийняти Христа, який прийде на допомогу. Тому батькам потрібно заохочувати своїх дітей та показувати самим приклад участі в Святих Тайнах, адже тоді дитина зуміє «Через Святи Тайни [...] самовдосконалюватись»⁴³. Потрібно також пам'ятати, що тіло – Храм Святого Духа, власне саме таке вчення батьків, повинне привести дитину до поцінування моральних засад та розпізнання власної статевої.

Підсумковим пунктом у цих методах являється безпосереднє спілкування із дітьми щодо цінності чистоти та розуміння статевої. Через спілкування в неформальних обставинах з батьком чи матір'ю дитина краще може пізнати та зрозуміти важливість чесноти цнотливості, а також говорити про певні труднощі які впливають у її житті. Адже християнські батьки постають тими, хто має захистити дитину від помилок та виховати своїх дітей згідно з Божим законом, моральними цінностями та в загально-людській зрілості. Крім того, підсумковий процес виховання підводить до певного процесу самовиховання, коли індивід досягає особливого рівня зрілості починає «виховувати себе сам»⁴⁴. Тому процес самовиховання проявляється методом самостійного виховання до цнотливості та приготування себе до дорослого життя⁴⁵.

⁴¹ *Familiaris Consortio*, 59.

⁴² *Familiaris Consortio*, 57.

⁴³ Див. Сахній П. *Сім'я як духовний та моральний центр виховання дитини у філософсько-педагогічній концепції Івана Павла II* [PDF] // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир 2011, 118.

⁴⁴ Див. *Gratissimam Sane*, 16.

⁴⁵ Див. *Gratissimam Sane*, 16.

2.3. Цінність цнотливості у вченні папи Івана Павла II

Для Івана Павла II тема виховання молоді та сім'ї у християнських цінностях є важливою та актуальною, адже з'являються нові проблеми та виклики у світі для молоді особи. Особливо у створенні сім'ї молоді люди потребують певного навчання, адже це один із найголовніших аспектів у житті, потрібно розуміти, яка це відповідальність та що чекає на них, як подружжя. За сприяння папи Івана Павла II утворилися священні конгрегації, які мають на меті розвивати теми виховання та бути допомогою Римському Архиєрею. Адже він вважав, що опіка та християнське виховання сімей має бути обов'язковим елементом душпастирства Церкви, а сім'я – маленька спільнота, яка має утворювати домашню Церкву та жити згідно з Божим Законом⁴⁶.

Лист до сімей Івана Павла II *Gratissimam Sane* написаний саме з нагоди проголошення святкування Року сім'ї в 1994 році. Цим листом він радісно та з великою любов'ю вітає усі сім'ї та наголошує про певний шлях, яким має пройти людина і цього шляху не уникнути, адже сім'я – дорога Церкви. «Щоденне паломництво людей твердо переконує, що сам Христос призначив їй пройти всі ці дороги. Христос довірив людину Церкві; Він довірив їй людину, як "шлях" її місії та її служіння»⁴⁷.

Важливим та невід'ємним фактором у вихованні цнотливості є насамперед її цінність та вміння стримувати себе від пожадливостей тіла. Кожна людина є сотвореною Богом, тому вона має розуміти і сприймати ті цінності, які їй подарував Бог для того, щоб бути вірним християнином, який дотримується Його заповідей. Папа Іван Павло II у своєму пастирському навчанні розглядає цінності, які потрібно відкрити і визнати, що передують нормі, якої не можна порушувати. Ця норма інтерпретує та формулює цінності, до яких кожна людина має досягти. «Моральні цінності, що їх діти бачать у сім'ї, передаються набагато легше»⁴⁸. У людини важливим виміром цінності має бути статевість,

⁴⁶ Див. *Gratissimam Sane*, 2.

⁴⁷ *Gratissimam Sane*, 1.

⁴⁸ *Виховні дороговкази в людській любові*, 52.

адже це щось особливе, як у хлопця так і дівчини. Перш за все, має бути здорове виховання статевої для власної підготовки до чогось більшого, а саме Божої любові, яка присутня у подружжі. Згідно з цим Католицька Церква навчає:

З огляду на тісні взаємозв'язки між статевим виміром особи та її етичними цінностями, виховання повинно довести дітей до знання та пошанування моральних норм як необхідної і надзвичайно цінної запоруки відповідального особового зростання у людській статевої. Тому Церква непохитно протистоїть часто поширеній формі подання статевої інформації у відриві від моральних принципів. Це було би лише вступом до досвідчування задоволення і стимулом, який веде до втрати спокою ще у роках невинності та відкриває двері порокові⁴⁹.

Тому виховання та особливо цінність цнотливості є головними аспектами у цьому поширеному завданні, як батьків, так і Церкви. Тіло, як ми знаємо, є статевим, виражає певне покликання чоловіка і жінки до любові та взаємного самодарування. Покликання є відповідальним, адже чоловік та жінка в шлюбі довершують свою подружню любов статевим актом, тобто покликані Богом до плідності, значення їхнього буття як статевого⁵⁰.

Християнське виховання в сім'ї має бути фундаментом для виховання та зросту дітей, адже, як зазначає II Ватиканський собор: «так тільки дійдуть до звершеності мужа й до повного зросту повноти Христа та причиняться до будування таїнственного Тіла його»⁵¹. Сім'я має обов'язок виховати дітей згідно з релігійними та моральними законами, а також у взаємній любові батьків до дітей. Як вже зазначалося, практикування чеснот та молитви допомагає батькам краще виховати дитину та показати їй, як сильно її любить Господь. Тоді, як наслідок, вона починає ділитися любов'ю із ближніми, робити добрі справи, а не марнувати час. Практикування молитви вчить дітей знаходити час для Бога та вчасно відкидати усі ті нечисті думки та спокуси, які буде пропонувати їй світ. Не забуваймо про Євхаристію, яка має бути на першому місці, адже сопричастя із Христом в акті Його жертви на Божественній літургії, де вірні причащаються хлібом життя на поживу, щоб

⁴⁹ Виховні дороговкази в людській любові, 19.

⁵⁰ Див. Виховні дороговкази в людській любові, 24.

⁵¹ II Ватиканський собор. Декларація про християнське виховання *Gravissimum Educationi*. Львів, 2.

отримати силу та протистояти і долати перешкоди на своєму шляху земної мандрівки⁵².

Християнська сім'я розкриває покликання дитини та приготує її до життя, в якому Церква бере безпосередню участь у належному приготуванні молоді до певної відповідальності за своє майбутнє. Тому, готуючи до подружжя, Церква твердить: «сім'я повинна залишатися головним дієвим чинником в цій виховній сфері»⁵³. Кожна сім'я, яка практикує християнське життя, має на меті виховувати дитину: «Віддалене приготування розпочинається ще в дитинстві, у тій мудрій сімейній педагогіці, що має на меті вести дітей до відкриття, що вони обдаровані складною і багатю психікою та власною особистістю з її сильними й слабкими сторонами»⁵⁴.

Коли подружжя очікує народження дитини, воно вже стає виховником та отримує той дар, яким виховують своїх дітей, де любов у подружжі стає дійсно батьківською любов'ю. Тому папа Іван Павло II наголошує на цінності любові, а особливо батьківській любові, де батьки на своєму власному прикладі виховують дітей на християнських і моральних засадах⁵⁵. Церква має за обов'язок піклуватися та бути разом із сім'єю у їхньому духовному житті. Також приготування до майбутнього подружнього життя є цілком підпорядковане сім'ї, де вона готує до цього. Одним із важливих аспектів є певні потреби солідарності між сім'ями. Прикладом нам послужить інститут сім'ї, який з'єднується солідарністю, де сім'ї шукають своїх однодумців для пошуку відповідей та спільної молитви. Якщо ця солідарність між сім'ями проявляється на будіванні довіри, тоді легше можна допомагати виховувати, тобто «батьки навчають і виховують батьків, а діти дітей»⁵⁶.

Важливим аспектом християнської сім'ї – є духовність та Боже Слово, адже слід підкріплюватися Божою Силою, щоб долати труднощі та бути

⁵² Див. *Виховні дороговкази в людській любові*, 45.

⁵³ *Правда про людську статевість та її суть*, 25.

⁵⁴ *Правда про людську статевість та її суть*, 25.

⁵⁵ Див. *Gratissimam Sane*, 16.

⁵⁶ *Gratissimam Sane*, 16.

готовим до випробовування. Іван Павло II у пастирському листі до сімей говорить, що:

Євангеліє любові – невичерпне джерело всього, що живить людську сім'ю як спільноту осіб. У любові весь виховний процес знаходить підтримку і своє остаточне значення зрілого плоду взаємного дару батьків. Через зусилля, страждання і розчарування, які є частиною виховання кожної людини, любов постійно піддається випробовуванням. Щоб пройти ці випробування, необхідне джерело духовної сили. Її можна знайти лише в Тому, Хто "возлюбив до кінця" (Йо 13:1). Таким чином, виховання повністю входить до цивілізації любові. Воно залежить від цивілізації любові й великою мірою вносить свою частку до її розвитку⁵⁷.

Папа Іван Павло II закликає Церкву бути разом із сім'ями, тобто опікуватися та виховувати інститут сім'ї. Душпастирство сімей є важливим та одним із головних напрямків Церкви, адже в ідеалі кожна людина народжується і виховується у сім'ї, а також готується та прагне до власного формування сім'ї. Сімейне життя – це «велика тайна» (Еф 5:32). На цьому підґрунті будується міцна християнська сім'я. Вчення Церкви про «велику тайну» подружжя говорить: «шлюб як таїнство угоди між чоловіком та жінкою є великою таємницею, тому що вона виражає подружню любов Христа до Його Церкви»⁵⁸. І саме на тайні шлюбу, Церква запитується у молодого подружжя, окрім шлюбної присяги, чи готові вони прийняти та по-християнськи виховати дітей, якими Бог обдаровує їх. Тому прийняти цей дар від Бога для молодого подружжя є вкрай важливим і відповідальним кроком, адже батьківство і материнство – це зобов'язання не тільки фізичне, але й духовне⁵⁹.

Відповідальними в духовному житті дитини мають також бути і хресні батьки, які від її імені обіцяли перед Церквою, що дитина стане гідним християнином. Хресні батьки повинні докладати усіх зусиль до виховання дитини згідно з Божими заповідями та моральними законами. Звичайно, і сім'я має бути осередком релігійного виховання, де зростають разом у домашній Церкві. Також повинен бути присутнім і аспект релігійної свободи, де «батьки свободні у виборі для своїх дітей особливого виду релігійного і морального

⁵⁷ *Gratissimam Sane*, 16.

⁵⁸ *Gratissimam Sane*, 19.

⁵⁹ Див. *Gratissimam Sane*, 10.

виховання, яке відповідає їх власним переконанням»⁶⁰. Щодо виховного процесу дітей Церква говорить:

Роль батьків у вихованні настільки вагома, що майже неможливо знайти їй адекватної заміни. А тому обов'язком батьків є створення сімейної атмосфери, заснованої на любові, відданості Богові та пошані до ближнього, яка сприятиме цілісному особистому та суспільному вихованню їхніх дітей. Тому сім'я – це найважливіша школа необхідних кожному суспільству суспільних чеснот⁶¹.

Іван Павло II у листі *Gratissimam Sane* зауважує певну проблему, яка дотикається статевого виховання і правдивої любові, а саме культура орієнтована на позитивізм: «розвиток сучасної цивілізації пов'язаний з науково-технічним прогресом, який часто досягається однобічним шляхом, і тому видається цілком позитивістським. Позитивізм, як ми знаємо, виливається в агностицизм, в теорію утилітаризму в практиці та етиці»⁶². Святіший Отець переживає за розвиток сімей в цивілізації любові, яка може піддатися впливу утилітаризму⁶³.

Сучасний світ побуджує багато турбот та викликів для батьків, адже є всі підстави бути стурбованими щодо шлюбу своїх дітей, як можна бачити по статистиці багато розлучаються. Тому батьки мають на це реагувати з оптимізмом, давати дітям глибоке християнське виховання, щоб вони легко долали труднощі, перебуваючи у єдності із Богом. Оскільки те виховання цнотливості, яке формують батьки у своїх дітях, допомагає їм по-справжньому любити: «любов до цнотливості сприяє взаємній повазі між чоловіком і жінкою та забезпечує здатність до співчуття, терпимості, щедрості та, понад усе – духа жертви, без якого любов не може існувати»⁶⁴. Відтак, діти, виховані у цнотливій любові, підійдуть до свого подружжя із мудрістю та справжньою любов'ю.

Досить важливо виховати в дитині здорову статевість, тому завдяки ранній підготовці до цнотливості в сім'ї, підлітки самі вивчають статевість у всіх її

⁶⁰ *Gratissimam Sane*, 16.

⁶¹ *Gratissimam Sane*, 22.

⁶² *Gratissimam Sane*, 13.

⁶³ Див. Утилітаризм – цивілізація виробництва і споживання, цивілізація речей, а не осіб, цивілізація, в якій осіб використовують так само як речі. // *Gratissimam Sane*, 13.

⁶⁴ *Правда про людську статевість та її суть*, 31.

вимірах, де відкидають відокремлення статевої від любові. Тобто пізнаючи власну статевість, як дарування себе іншому, прагнуть до справжньої любові, яка вміє чекати. Тому виховання цнотливості у молодих людях є певним процесом підготовки до відповідального батьківства та материнства, коли вони, єднаючись в одну плоть, стають батьками. Існують також два виміри подружнього союзу: об'єднувальний і дітородний. Штучно розділити їх не можливо, адже вчинять шкоду подружньому акту. Також варто представити молодим особам наслідки цього відокремлення сексуальності від дітородження, а саме такі випадки, коли справа доходить до абортів або статевих стосунків, які відокремлюються від подружньої любові. Властиво, на своєчасному правдивому вихованні будується моральний порядок і подружня гармонія сім'ї⁶⁵.

Підсумовуючи, скажемо, що батьки, які виконують сумлінно свій обов'язок, виховуючи дітей у цнотливості, забезпечують їм здоровий розвиток статевої та будівництва власної майбутньої сім'ї. Тертуліан говорить про це, як радість раю:

Хіба я колись зможу виразити словами щастя подружжя, з'єднаного Церквою, зміцненого жертвою, скріпленого благословенням, проголошеного ангелами, затвердженого Отцем... Обоє вони браття і товариші по службі; між ними немає поділу духа і тіла... Христос радіє в них і посилає їм мир; там де є подружжя, там і він є з ними, і там де є він, немає місця для зла⁶⁶.

Отже, «виховання – унікальний процес»⁶⁷, який є відповідальним етапом у житті кожної християнської сім'ї. Адже, найперше, християнська сім'я покликана Богом для певного завдання народження та виховання дітей, для будівництва Царства Небесного тут на землі. Тому християнська сім'я зобов'язана створити середовище для правильного, морального виховання, для збереження цінності та виховання чесноти цнотливості. Адже: «цнотливість не є тільки зовнішнім станом; вона повинна очищувати серце особи...»⁶⁸. Власне, середовище справжньої любові в сім'ї дає фундамент для подальшого добра

⁶⁵ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 32.

⁶⁶ *Правда про людську статевість та її суть*, 33.

⁶⁷ *Gratissimam Sane*, 16.

⁶⁸ *Persona Humana*, 11.

осіб та будування відносин у сімейній спільноті, однак «Любов вимоглива. Вона ставить вимоги»⁶⁹. Важливо застосовувати певні методи виховання цнотливості та вміти співпрацювати із церковною спільнотою для отримання підтримки та духовного проводу. Досить важливим є розуміння та цінність чесноти цнотливості в тій інтерпретації, яку пропонує папа Іван Павло II, адже, опікуючись та співпереживаючи разом із сім'ями, він бажає виховати дітей та молоде покоління у Божих заповідях, моральних цінностях та людській зрілості. «Майбутнє людства приходить через сім'ю!»⁷⁰, - саме на цьому наголошує Святіший Отець.

⁶⁹ *Gratissimam Sane*, 14.

⁷⁰ *Familiaris Consortio*, 86.

РОЗДІЛ III. ЛЮБОВ ТА ВЗАЄМОПОВАГА В ПОДРУЖНЬОМУ ЖИТТІ

Християнська сім'я засновується в любові та підтримується впродовж всього її життя любов'ю. Головним і беззаперечним фактором у християнському подружжі є любов. Кожна людина згідно з Божим задумом покликана до любові, так само вона отримує покликання до стану подружжя, де утворюється нова християнська спільнота осіб. У Тайні подружжя подруги отримують Боже благословення, яке покликає в любові один до одного постійно зростати в єдності та повазі. Адже згідно з обітницею, яку чоловік та жінка дають в Тайні подружжя, вони стають одним тілом¹. Тому, Святіший Отець підкреслює важливість Таїнства у житті подругів: «Дар Таїнства є одночасно покликанням і заповіддю для християнських супругів залишатися вірними одне одному назавжди, не зважаючи на різні випробування та труднощі, у великодушному послусі святій волі Господа: "Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає" (пор. Мт 19:6)»².

У подружній спільноті, єдність та нерозривність є важливими і цінними, бо у взаємному самовідданні чоловіка та жінки відбувається найглибше єднання у любові, яке зобов'язує їх до вірності в стосунку один до одного та спільній мандрівці до святості. Подружня любов допомагає підтримувати добрі відносини у сім'ї, оскільки безпосередньо впливає на всі сфери домашньої спільноти. Також вона веде до єдності, яка є фундаментом сімейного життя. Як зазначає Іван Павло II, якого в народі називають «папа сім'ї», сімейну спільноту осіб утворює любов, яку Бог дарує чоловікові та жінці, де передусім вони поєднуються у любові перед Богом: «Ось чому чоловік покине свого батька – матір і пристане до жінки своєї, й обоє будуть одним тілом; тому вже не двоє, лише – одне тіло» (Мр 10:7-8).

¹ Див. *Familiaris Consortio*, 19.

² *Familiaris Consortio*, 20.

3.1. Чеснота цнотливості як Дар Божий

Божий план є чимось неймовірним, адже Господь дарує людині життя і свободну волю та кличе її до чогось більшого. Кожна людина створена на Божий образ та покликана у цей світ, аби здійснити волю Божу та вповні сповнити покликання до любові. «Тому любов є основним і вродженим покликанням кожної людини»³, - зазначає у своєму повчанні папа Іван Павло II. Господь вкладає покликання до любові в людськість чоловіка та жінки для того, аби любити та відчувати відповідальність за любов. Любов є тим Божим даром, який потрібно цінувати, постійно плекати та виховувати в собі, адже вона є позитивною силою, яка виражається в зустрічі чоловіка та жінки і спрямована на те, щоб вони зростали до зрілості⁴.

Іван Павло II звертається у своїх проповідях до молодих людей та представляє їм істинну любов яка є Божим Даром. Тому така чиста любов народжується в серці людини, саме через вправління у чесноті цнотливості. Важливо пам'ятати, що ця чеснота допомагає підтримувати сексуальність особи в правильному напрямку та зберігає цінність любові до іншого. «Як одружені так і не одружені люди покликані бути цнотливими, тобто впорядковувати свою сексуальність у єдності тіла та духу, що робить можливою справжню самовіддану любов»⁵.

Чеснота поміркованості⁶ в процесі свого формування вимагає стриманості та пошани до власного тіла. Тому, молода особа у співпраці з Богом та Його благодаттю легше може виконувати своє покликання та скоріше прагнути до цнотливості, якщо відкриється на Божу волю. Адже людина сама не здатна витримати різного роду спокуси та впоратися із нечистими думками, бо якщо свідомо відкине важливість і цінність цнотливості та правдивої любові, тоді

³ *Familiaris Consortio*, 11.

⁴ Див. *Правда про людську статевість та її суть*, 3.

⁵ Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя*, 63.

⁶ Поміркованість є моральною чеснотою, яка стримує потяг до задоволень і забезпечує рівновагу у використанні створених благ. Вона забезпечує панування волі над інстинктами і втримує прагнення у межах чесності. Поміркована особа скеровує до добра свої чуттєві бажання, дотримується здорової стриманості і «не потурає своїй душі та потузі своїй, щоб не ввели її в пожадання її серця» (Сир 5, 2; Пор. Сир 37, 27-31.). // Катехизм Католицької Церкви, §1809.

погрузне в болоті нечистоти та розпусти. Власне, для людини Господь є тією опорою та підтримкою, Який дарує прощення, очищення, відвагу виринути з цього болота та силу Духа Святого, аби протистояти дияволу⁷.

Важливим також є служіння любові, адже, як зазначає Кароль Войтила у своїй книзі *Miłość i odpowiedzialność*: «чистота служить любові через звільнення від ставлення до користування»⁸. Тут автор намагається донести до підлітків та молоді цінність любові та важливість цнотливого виховання, яке нівелюється у сучасному світі.

Співпраця людини з Богом завжди приносить добрі плоди для виховання у цнотливості та любові. Адже для кожного християнина є важливим правильно підготуватися та сповнити покликання до любові вже у подружньому житті. Папська Рада у справах сім'ї наголошує: «любов, - це також цінне джерело самодарування, яке всі чоловіки і жінки покликані робити задля своєї власної самореалізації та щастя»⁹.

Святіший Отець у своїх проповідях до молоді та сімей, робить акцент на активній та діяльній праці особи у власному духовному житті. Також закликає священників та вірних Церкви долучатися до духовного проводу молоді та сімей. Адже для них завжди потрібна підтримка та допомога в боротьбі з небезпеками та труднощами, які трапляються на життєвому шляху. Тому Іван Павло II у повчанні *Familiaris Consortio* зазначає: «Душпастирська діяльність Церкви повинна бути поступовою також і в тому сенсі, щоб іти з сім'єю та супроводжувати її крок у крок на різних етапах її формації та розвитку»¹⁰.

Для того, аби кожного дня перебувати в Божій благодаті та співпраці з Ним, потрібно християнину пам'ятати про молитву. Молитва, або як її називають - розмова із Богом, становить значну частину християнського життя людини. Важливими у цьому аспекті постають дві форми молитви: приватна та літургійна. Спілкуючись з Богом, людина глибше входить у духовний контакт

⁷ Див. *Gratissimam Sane*, 19.

⁸ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 153.

⁹ *Правда про людську статевість та її суть*, 3.

¹⁰ *Familiaris Consortio*, 65.

із Ним та наповнюється Живим Богом у прийнятті Євхаристії. Тому власні старання та співдія Божої благодаті допоможуть застановитися в правильній поставі для дотримання чесноти цнотливості. Зі слів папи Івана Павла II: «З християнського погляду, чистота в жодному разі не означає відкидання людської сексуальності чи погорди до неї: вона, радше, означає духовну енергію, здатну захищати любов від небезпек егоїзму й агресивності та спрямовувати любов до її повного здійснення»¹¹. Помітно, як Святіший Отець наставляє особу на дорогу захисту любові та пропонує розвиток, адже бажає, щоб кожен християнин вдосконалювався в чеснотах та сповнив своє покликання до любові.

Папа влучно аналізує слова ап. Павла: «Це ж саме воля Божа: святість ваша – щоб ви стримувалися від розпусти, щоб кожний з вас умів тримати своє тіло у святості й пошані, не в пристрасті жагучій, як погани, які не знають Бога» (1 Сол 4: 3-5) та вказує на те, що цнотливість виступає різновидом чесноти стриманості. Безпосередньо у цьому тексті він говорить про чесноту цнотливості, яка оволодіває над пожадливою пристрастю та стримує усі хтиві рухи чуттєвості чим продукує чесноту стриманості¹². Тобто, Іван Павло II робить висновок, що «з точки зору св. Павла, цнотливість — це ставлення та дієвість, які мають глибокий зв'язок із Божим життям, особливо тому, що вона є проявом "життя за Духом"»¹³.

Апостол Павло наголошує, як потрібно практикувати цнотливість згідно християнських мотивів:

Ви ж знаєте, що тіла ваші – члени Христові... Усякий гріх, що його чинить людина, є поза її тілом; а хто чинить розпусту, грішить супроти власного тіла. Ви ж знаєте, що ваше тіло – храм Святого Духа, який живе у вас. Його ви маєте від Бога, тож уже не належите до себе самих. Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі!¹⁴

Дійсно, без Бога людина є слабкою, щоб самостійно впоратися із пожадливістю тіла, відтак, стриманість та скромність «захищають інтимність

¹¹ *Familiaris Consortio*, 33.

¹² Див. Broszkowski K. *Czystość jako „życie wedle Ducha”* // tau.broszkowscy.com (22.11.2021) (власний переклад).

¹³ Broszkowski K. *Czystość jako „życie wedle Ducha”*.

¹⁴ *Persona Humana*, 11.

людини і зберігають її таємницю»¹⁵. Господь через чесноту цнотливості бажає піднести людину до вершини її покликання – правдивої любові: «Тому цнотливість не слід розуміти як репресивну настанову. Навпаки, її слід розуміти, радше, як чистоту і тимчасове керування цінним і багатим даром любові, у світлі самодарування, реалізованої в особливому покликанні кожної особи»¹⁶.

Господь, створивши людину із землі, вдихає у неї Духа життя, тобто дарує життя, яке є цінним в очах Божих. Відтак дає їй владу управляти та підпорядковувати собі світ, який створив заради неї. Вже в процесі поступового розвитку людини Він обдаровує її талантами для того, щоб вона зростала в мудрості Божій. Людина, примножуючи та здобуваючи нові таланти, також здобуває чесноти, які є цінним даром Божим. Чеснота змінює в людині певні характеристики поведінки та вчинки особи. Адже для християн чеснота стає певним стилем поведінки в житті. Як навчає Катехизм Католицької Церкви: «Чеснота - постійна і тверда схильність робити добро. Вона дозволяє людині не лише робити добрі вчинки, а й також давати від себе те, що є найкраще. Усіма своїми чуттєвими і духовними силами чеснотлива людина прямує до добра; вона живе ним і обирає його у своїх конкретних учинках»¹⁷. Тому, людина, через впровадження у своє життя чеснот, покликана до наслідування Слова Божого.

Особа розвивається та формується згідно з християнськими та моральними нормами у сім'ї, де християнські батьки допомагають їй формувати цілісність зрілої особи. Якщо вона дозволить, щоб діяв Святий Дух у її житті, то допоможе собі у самовихованні. Божий Дух виливає та формує свої плоди в людині, адже прагне піднести її до досконалості. Тому плодами Духа є: «любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість» (Гал 5:22-23).

¹⁵ Struzik Z. *Wychowanie do czystości* [PDF] // *Stworzeni do Miłości. Wokół Jana Pawła II Teologii Ciała*. Materiały konferencyjne. Warszawa 2011, 50 (власний переклад).

¹⁶ *Правда про людську статевість та її суть*, 4.

¹⁷ Катехизм Католицької Церкви, 1803.

Християнські чесноти для особи постають активними та допоміжними засобами, через які вона зближується з Богом та пізнає Його, а також розвивається та прямує до ідеалу досконалості - Христа. Кожна чеснота є певним уособленням Божої благодаті та милосердя до людини. Чеснота цнотливості, яку розглядає Кароль Войтила у своїх працях, є однією із чеснот, яка служить через цілеспрямовану дію. Тому між особами протилежної статі створюється міжособистісний зв'язок, який є основою сім'ї, де подружня спільнота приймає людське життя як цінність та виховує дітей згідно з людською гідністю¹⁸. Відповідно до висловлених думок папи Івана Павла II, отець Здзіслав Струзік у своїй статті зазначає, що все таки чистота є корисною для людини, адже: «Сексуальна цнотливість і стриманість часто розглядаються як загроза любові, її обмеження та ув'язнення. Тому концепція чистоти вимагає очищення від хибних уявлень про любов»¹⁹.

Дотикаючись теми любові, яка знаходиться на вершині християнських чеснот, Святіший Отець прямо вказує на пожадливість тіла, як моральну небезпеку. «Пожадливість тіла - це стала схильність до бачення особи іншої статі через самі цінності статі як "об'єкт можливого використання"»²⁰.

Отже, згідно з роздумами Кароля Войтили, людині необхідно діяти спільно з Божою благодаттю в чесноті цнотливості, бо вона сама не в силі справлятися навіть з пожадливістю тіла. Однак лише Бог є Тим, хто може подарувати людині чесноту поміркованості та чистоти для усвідомлення гідності особи, та цінності справжньої любові. Адже чистота любові проявляється в самодаруванні між членами подружжя, виключаючи використання протилежної особи задля власного задоволення, чим підносить любов до найбільшого дару²¹.

3.2. Подружня цнотливість

Для папи Івана Павла II, як духовного батька та мораліста Католицької Церкви залишається цінністю Таїнство Подружжя, про яке він говорить, проповідує та

¹⁸ Див. Struzik Z. *Wychowanie do czystości*, 48.

¹⁹ Struzik Z. *Wychowanie do czystości*, 48-49.

²⁰ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 143.

²¹ Див. Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 143.

пише в своїх документах. Для молодих осіб укладення подружжя має бути відповідальним та цінним кроком, адже вони беруть участь в Таїнстві подружжя, де Бог благословляє їх для спільності життя. Тому Папа зазначає: «Чоловік і жінка – від Бога, дві особи, покликані стати взаємним даром. Від первісного дару Духа, "подателя життя", з'являється взаємний дар бути чоловіком чи дружиною...»²².

Таїнство подружжя, на якому особливо наголошує Святіший Отець, постає для християнського подружжя та сім'ї особливим джерелом освячення. Адже Господь є Тим, що силою таїнства смерті та воскресінням Сина очищує та освячує подружню любов у християнському житті подружжя: «Цю любов наш Господь особливим даром своєї ласки та любові забажав оздоровити, вдосконалити й вивищити»²³. Згідно з цією думкою, Кароль Войтила бажає виховати та утвердити молоді подружжя у чистоті любові як Божого дару, який потрібно плекати й оберігати. Тому він говорить також і про чистоту в подружжі, яка включає різні сфери життя²⁴.

Християнські подружжя безпосередньо покликані до чистоти в любові, адже вона захищає любов від певного роду розчарувань та ілюзій. Цнотливість у подружжі виявляється в таких моментах, як стриманість, а саме в природному методі розпізнавання плідності, який є одним із дозволених методів для сповнення відповідального батьківства. МРП у своїй суті передбачає такі періоди співжиття, які є тривалими, коли потрібно відмовитися від статевих стосунків. Тому в ці періоди стриманості від статевих стосунків, подруги мають зростати в любові та поважати одне одного. Про розпізнавання плідності в подружжі Святіший Отець говорить так: «супруги, дотримуючись неплідних періодів, шанують нерозривний зв'язок між об'єднавчим і прокреативним значенням людської сексуальності, то вони ведуть себе як "служителі" Божого

²² *Gratissimam Sane*, 20.

²³ II Ватиканський Собор. Пастирська Конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes*. Львів, 49.

²⁴ Див. *Gaudium et Spes*, 49.

задуму й "користають" із сексуальності згідно з первісним динамізмом "цілковитого" самовіддання, без маніпуляцій і спотворень»²⁵.

На загальній аудієнції 1984 року Іван Павло II у світлі Енцикліки *Humanae Vitae* звертається та наголошує на конкретному подружньому аскетизмі. Через який подруги обов'язково мають виховати в собі чесноти любові, цнотливості та стриманості. Власне ці дари Святого Духа допомагають подружжю бути уважним у зростанні в чеснотах²⁶.

У християнському подружжі, чоловік та жінка розпочинають свій подружній шлях із любові, яка, згідно з думкою Івана Павла II, має бути найчистішою любов'ю. Вже від саморозкриття особи в подружжі розпочинається найчистіша любов, яка відкривається в іншому, тобто жінка відкриває себе чоловікові так, як чоловік відкриває себе жінці²⁷. «Тому сім'я починається як поєднання двох і через Таїнство як нова спільнота у Христі. Щоб любов була справді найчистішою, вона повинна бути даром Божим, який прищеплюється Святим Духом у людські серця і постійно плекається в них (пор. Рим 5:5)»²⁸, - влучно наголошує Святіший Отець у листі до сімей.

Історія найчистішої любові, як зазначає понтифік у *Gratissimam Sane*, починається від першого подружжя Адама та Єви. Тут папа намагається інтерпретувати історію найчистішої любові для подружжя третього тисячоліття. Іван Павло II зазначає вагому річ: «історія найчистішої любові – це історія людського спасіння»²⁹. Адже в подружжі через взаємне пізнання та повноту любові чоловік та жінка приводять нове життя, яке є даром Бога та походить від них самих. Саме Господь є тим, хто посилає Святого Духа в людські серця, для того щоб відкрити найчистішу любов, яка відображається у даруванні особи³⁰.

²⁵ *Familiaris Consortio*, 32.

²⁶ Див. Giovanni Paolo II. *Udienda Generale* // vatican.va (10.11.2021) (власний переклад).

²⁷ Див. *Gratissimam Sane*, 20.

²⁸ *Gratissimam Sane*, 20.

²⁹ *Gratissimam Sane*, 20.

³⁰ Див. *Gratissimam Sane*, 20.

Необхідно пам'ятати також і про красу, яку згадує Святіший Отець у контексті найчистішої любові: «красу любові і красу людини, яка завдяки силі Святого Духа здатна на таку любов. Ми говоримо про красу чоловіка і жінки: їх красу як брата чи сестри, як пари, яка збирається одружитися, як чоловіка і дружини»³¹. Помітно, що папа не лише зупиняється на любові, але і продовжує своє вчення, де дотикається безпосередньо до краси людини як особи. Адже ця краса є створена Богом та покликана бути цінним даром для іншого. Тому згідно зі словами папи, таємниця краси відкривається через Слово Боже: «Євангеліє проливає світло не тільки на таємницю найчистішої любові, а також на однакову глибоку таємницю краси, яка, так як і любов, походить від Бога»³².

Говорячи про подружню цнотливість, насамперед потрібно розуміти її цінність у подружжі, як нею жити та як її захистити від моральних небезпек. Передусім Іван Павло II акцентує, щоб людина зосередилася на відчутті внутрішнього життя, бо: «Цнотливість – це життя в порядку серця»³³. Завдяки внутрішньому порядку розвиваються «афективні прояви», де виступає подружня цнотливість як «життя згідно Духа»³⁴.

Людина має прагнути до єдності з Богом, щоб отримати дар чистого серця. Господь, перебуваючи в серці людини, приносить світло та очищає і звільняє людину, даруючи їй істинну свободу та життя. Однак без розуміння людиною того, що Бог є Істинною, віра зникає. Людина, яка не прийняла цієї Істини, спустошує своє серце та втрачає відчуття речей і подій. Натомість намагається віднайти повноту любові не там, де потрібно. Тому чистота віри потрібна для того, аби Бог дарував людині чистоту серця³⁵. Святіший Отець на зустрічі з молоддю в Парагваї 18 травня 1988 року, підтримує та закликає їх: «Тільки чисте серце може повною мірою любити Бога! Тільки чисте серце може

³¹ *Gratissimam Sane*, 20.

³² *Gratissimam Sane*, 20.

³³ Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*.

³⁴ Див. Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*.

³⁵ Див. Giovanni Paolo II. *Omelia. Celebrazione eucaristica // vatican.va* (15.11.2021) (власний переклад).

повністю здійснити велику справу любові, яким є шлюб! Тільки чисте серце може повною мірою служити іншому»³⁶.

Звичайно, чоловік і жінка, для того щоб жити в цнотливості потребують постійного випромінення Святого Духа. Іван Павло II у своїй проповіді звертає увагу подружжям на цій співпраці з дарами Святого Духа:

В центрі духовності подружжя... лежить цнотливість, не лише як моральна чеснота (утворена любов'ю), але також як чеснота, пов'язана з дарами Святого Духа – передовсім з даром пошани до того, що сходить від Бога (*donum pietatis*)... Тому внутрішній порядок подружньої любові, завдяки якому "вияви любові" можуть розвиватися відповідно до своїх правильних пропорцій і значення, є плодом не лише цнотливості, яку практикує подружня пара, а й дарів Святого Духа, з яким вони співпрацюють³⁷.

Святіший Отець наголошує, що подружжя покликане жити в цнотливості. «Така чистота є суттю подружнього життя, вона стає ознакою людської любові, вона родюча, виконуючи своє природне покликання – вона передає життя»³⁸. Дотримуючись цнотливості, подружжя в жодному разі не обмежує себе, але навпаки така чистота любові сприяє міцному зв'язку стосунків. Адже коли подружжя користуються забороненими засобами у статевому співжитті, зокрема контрацепцією, тоді вони відкидають справжнє поняття любові та дар дітородження. Вони напряду не співдіють із Божим задумом та принижують гідність людської статевої, зокрема і гідність іншої особи. Чеснота чистоти творить спільноту людського життя, якою є подружжя:

чистота – це чеснота або етична справність, яка уможливорює людині водночас переживати як імпульс, так і любов чоловіка та жінки згідно з внутрішньою правильністю; згідно з самою, добре зрозумілою, їхньою природою. Саме тому мусимо визнати, що вона являє собою велику внутрішню силу людини; силу, що формує й впорядковує її переживання в такій важливій ділянці, а через таке впорядкування й формування наділяє її міццю внутрішнього вислову як індивідуальної, так і суспільної істоти. Беручи річ індивідуально, чеснота чистоти вводить у внутрішній устрій людини глибокий лад, а суспільно проектує на ту основну спільноту людського життя, якою є подружжя³⁹.

Виховний процес моральних норм у сім'ї буде відбуватися відповідальніше, адже чоловік та жінка на власному прикладі подружньої цнотливості, матимуть

³⁶ Giovanni Paolo II. *Viaggio Apostolico. Incontro con i giovani al «Campo Ñu Guazú» di Asunción in Paraguay II* vatican.va (16.11.2021) (власний переклад).

³⁷ Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*.

³⁸ Struzik Z. *Wychowanie do czystości*, 49.

³⁹ Войтила К. *Инстинкт, любовь, супружество. Религиозное переживание чистоты*, 20-21.

найпереконливіший аргумент для того, аби виховати своїх дітей в цнотливості та святості. Також у стосунках між подружжям, любов може бути виразом милосердя тільки тоді, коли подруги знають: «любов Бога присутня в їхній любові, а, отже, й те, що їхнє статеве дарування так само повинно відбуватися в пошані до Бога та до його задуму щодо любові, з вірністю, честю та щедрістю стосовно один одного та стосовно життя, що може з'явитися від їхнього акту любові»⁴⁰.

Християни через особистий стосунок із Богом покликані для того, щоб у подружжі переживати належне дарування себе. Також поважати гідність іншої особи та мати цінність справжньої любові, які будуть супроводжувати подружжя крізь усе життя. Адже, як зазначає Іван Павло II у своїй праці *O małżeństwie i rodzinie*: «Шлюб, на якому тримається сім'я, є спільнотою життя і любові, створеної Творцем для продовження людства і має не тільки земну, а й вічну долю»⁴¹.

Статеве єднання осіб є найглибшою точкою пізнання один одного, тим то статевий акт має здійснюватися безпосередньо в подружжі. Власне, тому це єднання має важливий знак в подружжі, адже, як зазначає Андреас Ляун: «Тілесне єднання є зовнішнім знаком цілковитого самовіддання, знаком, який без шлюбної згоди і любові втрачає властивий йому зміст і перетворюється у гріх»⁴².

Згідно зі словами, декларації *Persona Humana* яку видала Конгрегація у справах віровчення, зазначається: «через подружжя любов одружених людей є піднятою до любові, якою Христос безкорисно любить Церкву, тоді, коли розбещене статеве єднання оскверняє храм Святого Духа, яким став християнин»⁴³. Тому лише тоді, коли чоловік та жінка утворили подружжя, статеве єднання є законним та правдивим виявом любові. В інших випадках не

⁴⁰ Правда про людську статевість та її суть, 20.

⁴¹ Jan Paweł II. *O małżeństwie i rodzinie*. Warszawa 1982, 238 (власний переклад).

⁴² Ляун А. *Любов, подружжя, статевість – прорив у XX столітті* / перекл. Федорика Д. Львів 2000, 14.

⁴³ *Persona Humana*, 7.

потрібно розпалюватися та зневажати цей дар, який Бог дарує кожному, для здійснення покликання правдивої любові⁴⁴.

Необхідно пам'ятати про небезпеки, які присутні в житті людини щодо питання цнотливості. Однією із таких небезпек для подружньої чистоти виступає пожадливість тіла, яка викривлює поняття любові: «Пожадливість тіла змінює об'єкт кохання, яким є людина, на інший, а саме міняє на "тіло і стать", які пов'язані з певною людиною»⁴⁵. Помітно, що пожадливість тіла відкидає моральні цінності та гідність особи, а також заперечує справжню, відкриту, жертвовну любов, пропонуючи утилітаристську концепцію дій, тобто не служіння в любові, а використання особи задля задоволення власних бажань⁴⁶.

Згідно контексту відкинення цнотливості відчувається зменшення відчуття до Бога і людини та впливає застосування *практичного матеріалізму*, яке поширює індивідуалізм, утилітаризм та гедонізм. Стрімко поширюється культура "якості життя", яка вимірюється категоріями споживацтва, задоволення і розваг, де фізичне життя є їх джерелом. Однак відкидаються більш важливіші виміри існування, такі як міжособистісні зв'язки, духовні та релігійні⁴⁷. Усі ці зміни призводять до того, що *статевість* втрачає свій особливий вимір та пояснюється предметно: «замість бути знаком, місцем і мовою любові (тобто дарування себе і прийняттям іншої людини разом з усім багатством її особи), вона дедалі більше стає нагодою й знаряддям утвердження власного "я" та самолюбного задоволення своїх прагнень і хтивості»⁴⁸.

Варто зважати на ще одну небезпеку, а саме суспільна комунікація, яка виходить із засобів масової інформації. Церква намагається зарадити та попередити про небезпеку маніпулювання істиною, яку застосовують у фільмах чи телепередачах, де в більшості переважає розпуста і насильство. Тому Іван Павло II пише:

⁴⁴ Див. *Persona Humana*, 7.

⁴⁵ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 135.

⁴⁶ Див. Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 135.

⁴⁷ Див. Іван Павло II. Енцикліка *Evangelium Vitae*. [PDF], 23.

⁴⁸ *Evangelium Vitae*, 23.

Такі критичні роздуми повинні привести наше суспільство, яке, звичайно ж містить і багато позитивних аспектів на матеріальному й культурному рівнях, до усвідомлення, з різних точок зору, що це суспільство хворе і спричиняє глибокі викривлення в людині. Чому так стається? Причина полягає в тому, що наше суспільство відійшло від повної правди про людину, від істини про те, чим насправді є чоловік і жінка як особи. Таким чином, воно не може адекватно осягнути справжнє значення дару осіб у подружжі, відповідальну любов на службі батьківства та материнства і правдиву велич народження та виховання⁴⁹.

Кароль Войтила не забуває також і про стадії розвитку людської статевої, наголошуючи: «Подружня цнотливість проходить різні стадії та форми реалізації, оскільки пов'язана із статевим потягом, який також реалізується відповідно до законів біологічного розвитку»⁵⁰.

Іван Павло II робить наголос на цнотливості подружжя та будованні сім'ї в контексті цивілізації любові⁵¹. Тому з вчення Святішого Отця випливає: «Сучасна сім'я, як і сім'ї кожної епохи, прагне "найчистішої любові". Любов, яка не є "найчистішою", а зведена тільки до задоволення хтивості (пор. Йо 2:16) чи взаємного використання чоловіком і жінкою один одного, перетворює людей на невольників власних слабкостей»⁵². Подружня цнотливість отримує своє здійснення в любові та повазі до іншої особи. Завжди потрібна співпраця із дарами Святого Духа, щоб оновлювати цнотливість подружжя та пам'ятати про присутність Бога, Який перебуває у подружній любові⁵³.

3.3. Любов і повага в подружжі як запорука тривалості та міцності сім'ї

Християнське подружжя вже протягом багатьох століть народжується в лоні Церкви, а саме в Тайні подружжя. Чоловік і жінка через Тайну подружжя поєднуються так міцно, що стають «одним тілом» (Бут 2:24). Тому їхня

⁴⁹ *Gratissimam Sane*, 20.

⁵⁰ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 131.

⁵¹ Цивілізація любові викликає радість. Радість, поміж іншими, за те, що людина прийшла на світ (пор. Ів 16:21), і за те, що внаслідок цього супруги стали батьками. Цивілізація любові означає радіти правдою (пор. 1 Кор 13:6). Але цивілізація, натхнена споживацькою, антинароджувальною ментальністю, не є і ніколи не може бути цивілізацією любові. Сім'я така важлива для цивілізації любові саме через особливу близькість і силу зв'язків, які існують між особами і поколіннями у сім'ї. Проте сім'я залишається вразливою і може легко стати жертвою небезпек, які ослаблюють її чи фактично руйнують її єдність і стабільність. Внаслідок цих небезпек сім'ї перестають бути свідками цивілізації любові і навіть можуть стати її запереченням, певним антисвідченням. Розбита сім'я, зі свого боку, може зміцнювати особливий вид "анти-цивілізації", що руйнує любов у різних її проявах, з неминучими наслідками для всього життя у суспільстві. // *Gratissimam Sane*, 13.

⁵² *Gratissimam Sane*, 13.

⁵³ *Gratissimam Sane*, 13.

подружжя єдність має відбуватися «у правді і любові», що показує зрілість особи, яку Бог створив на Свій образ і подобу⁵⁴. Іван Павло II так говорить про цю єдність: «Сім'я, яка виникає внаслідок цієї єдності, здобуває свою внутрішню міцність завдяки союзу між чоловіком і жінкою, який Христос підносить до рівня Святого Таїнства»⁵⁵.

У подружжі не можемо говорити лише про єдність, слід пам'ятати й про нерозривність спільноти подружжя, яка відкривається в найглибшому єднанні двох осіб, тобто самодаруванні. Власне, так проявляється цілісна любов у подружжі, яка є особистою приязню кожного⁵⁶. Святіший Отець на аудієнції від 8 квітня 1981 року, спираючись на слова Христа, описує нерозривність шлюбу та панування над пожадливістю: «Творець призначив людині тіло, його мужність і жіночність; і що в чоловічості та жіночності він приписав йому в певному сенсі свою людяність, гідність особи, а також прозорий знак міжособистісного «спілкування», в якому людина реалізує себе через справжній дар самої себе»⁵⁷.

Самодарування в подружжі вимагає повної вірності та нерозривної єдності співжиття⁵⁸. Адже плідність подружжя виражається в правдивій любові та є знаком повного взаємного самовіддання подругів та їх подружньої любові: «правдива повага до подружньої любові й увесь сенс подружнього життя прямують до того, щоб супруги, не нехтуючи іншими цілями подружжя, були схильні мужньо співпрацювати з любов'ю Творця і Спасителя, який через них постійно збільшує і збагачує свою сім'ю»⁵⁹.

Подружжя спільнота є нерозривною для християнина, адже її установив Христос, коли був присутнім на весіллі в Кані Галилейській. Тим то вчення Катехизму УГКЦ про подружжя пише: «Христос у Своєму спасительному Промислі "сподобив у Кані Галилейській показати цінність подружжя своїм

⁵⁴ Див. *Gratissimam Sane*, 8.

⁵⁵ *Gratissimam Sane*, 8.

⁵⁶ Павло VI. Енцикліка *Humanae Vitae*. Львів 2008, 9.

⁵⁷ *Giovanni Paolo II. Udienza Generale*.

⁵⁸ Див. *Familiaris Consortio*, 20.

⁵⁹ *Gaudium et Spes*, 50.

пришестям і там подружжя благословив", аби показати, що з Його волі є "законне подружжя і дітородження з нього"⁶⁰.

Згідно із природою, дар особи має бути тривалим і безповоротним, адже із суті цього дару випливає нерозривність подружжя, як дару однієї особи іншій. З огляду на це, Кароль Войтила робить акцент на любові та тривалості подружжя, які випливають із шлюбної обітниці, яку подруги говорять один одному перед Богом. Через цю присягу визначається спільне благо подружжя: «Спершу спільне благо подружжя – це любов, вірність, чесність, постійність їхнього зв'язку аж до смерті - "по всі дні мого життя". Це благо обох, яке є одночасно благом кожного з них, згодом повинно стати благом їхніх дітей»⁶¹.

Любов у подружжі спонукає особу до сповнення її покликання, а саме щирого дару себе. Відтак, подружжя становить велику таємницю Божу, щоб чоловік та жінка змогли полюбити «до кінця», потрібно брати участь у любові та в цій великій таємниці⁶². Адже «Подружня любов проявляє свою природу і шляхетність особливо тоді, коли ми зрозуміємо, що вона бере свій початок з найвищого джерела – від Бога, "який є любов'ю", - від Отця, "від якого бере ім'я все отцівство на небі й на землі"⁶³.

У 1984 році на загальній аудієнції в Римі Іван Павло II звернув увагу на особливість подружньої любові, яку описав папа Павло VI у своїй Енцикліці *Humanae Vitae*. Павло VI представив у цій енцикліці конкретні ознаки стосовно подружньої любові, які ідентифікують її прояви. Насамперед він говорить про подружню любов, яка є людською, тобто чуттєва і духовна одночасно, адже «вона випливає не лише з інстинкту та пристрасті, але й з рішення свободної волі»⁶⁴. Така любов допомагає подружжю пройти разом крізь успіхи та невдачі повсякденного життя, зміцнити їхню любов, адже вони стають одним тілом⁶⁵.

⁶⁰ Синод єпископів УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2011, §474.

⁶¹ *Gratissimam Sane*, 10.

⁶² Див. *Gratissimam Sane*, 19.

⁶³ *Humanae Vitae*, 8.

⁶⁴ *Humanae Vitae*, 9.

⁶⁵ Див. *Humanae Vitae*, 9.

Подружня спільнота по своїй природі є великою тайною, подібно до того, як Христос полюбив Церкву та видав себе за неї, так і апостол Павло після того звертається «Чоловіки, любіть своїх жінок» (Еф 5:25). Іван Павло II відкриває нам подружню аналогію, яка проглядається в любові Христа і Церкви, яка стосується, як чоловіків, так і жінок. Тому Папа зазначає:

Усі люди – і чоловіки, і жінки – покликані через церкву стати Христовою "Нареченою" ... Бог, який "перший полюбив нас" (1 Йо 4:19) і з любові не вагався відправити свого Сина (див. Йо 13:16), спонукає Церкву пройти шлях "до кінця" (див. Йо 13:1) в любові. І вона покликана чинити так заново із чоловіком та дружиною, які люблять одне одного в радості самовіддачі, без залишку, зі щоденною щедрістю⁶⁶.

Власне на основі шостої заповіді "Не чини перелюбу": «Христос прагне оберігти святість подружжя та сім'ї. Він хоче захистити повноту правди про людину та її гідність»⁶⁷. Тому й наголошується: «Подружня любов є також вірною і виключною аж до смерті»⁶⁸.

У подружжі чоловік та жінка зобов'язані любити та поважати один одного, бо, як говорить Святе Письмо: «Жінка не має влади над своїм тілом, лише – чоловік; так само й чоловік не має влади над своїм тілом, лише – жінка» (1 Кор 7:4). Тут постає питання чистоти любові та пошани кожного із подругів. Адже у подружжі, потрібно розглядати особу в цілому її значенні. Звідси впливає розуміння цілісної любові, де один любить іншого не для того, аби отримати щось від нього, а щоб віддати та подарувати самого себе як найбільший та найглибший дар взаємної любові⁶⁹.

Кароль Войтила у книзі *Miłość i odpowiedzialność* про особову чистоту любові пише: «Бути чистим означає: мати "прозорий" стосунок до особи іншої статі - чистота - це те саме, що "прозорість" внутрішнього простору, без якого любов не є собою, тому що вона не є собою, доки бажання "користуватись" не підпорядковується готовності "любити" у кожній ситуації»⁷⁰. Загалом такі поняття, як чистота, цінність справжньої любові, повага гідності особи в

⁶⁶ Giovanni Paolo II. *Udienna Generale* // vatican.va (06.12.2021) (власний переклад).

⁶⁷ *Humanae Vitae*, 20.

⁶⁸ *Humanae Vitae*, 9.

⁶⁹ Див. *Humanae Vitae*, 9.

⁷⁰ Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*, 153.

стосунках між чоловіком та жінкою, стають фундаментом для тривалості та міцності сім'ї, яку вони утворюють разом.

Досить важливим у подружжі виступає гідність і відповідальність кожної особи зокрема. Іван Павло II все таки звернув на це увагу у своєму апостольському листі *Mulieris Dignitatem*, де навів приклади гідності жінки із Святого Письма, а також наголосив на повазі жінки у сім'ї:

Судячи сьогодні про гідність і покликання жінки, необхідно посилатись на підхід, з яким зустрічаємося в Євангелії. Гідність жінки та її покликання, зрештою, як і чоловіка, знаходить своє споконвічне джерело в Божому Серці, а в сучасних умовах людського буття є тісно пов'язані з "єдністю двох". Тому кожний чоловік повинен подивитися у свою душу, чи та, яка доручена йому як сестра в цьому самому людському роді, як наречена не стає в його серці предметом любові; чи та, яка на різний лад є співпідметом його буття у світі, не стала для нього предметом задоволення, предметом визискування⁷¹.

Властиво, в цьому листі Папа віддав належне гідності та відповідальності жінки у світі та, найголовніше, у сім'ї. Сотворивши чоловіка та жінку, Бог обдарував їх однаково гідністю та наділив їх правами та відповідними завданнями. Однак Господь гідність жінки виявляє в якнайкращий спосіб, коли Він приймає людське тіло з Діви Марії, що її Церква величає як Матір Божу та називає її новою Євою, як зразок відкупленої жінки. Іван Павло II опирається тут більше на Святе Письмо акцентує увагу на тих моментах, де за Христом ходили жінки та їхню чутливу увагу до Нього⁷².

Щодо мужчини в подружній спільноті, то він покликаний відчувати свій дар чоловіка і батька. Беззаперечно у своїй дружині чоловік бачить сповнення Божого дару та в правдивій подружній любові повинен проявляти рівність до гідності жінки, адже вона не є служницею, а жінкою. Чоловік повинен любити свою жінку, як Христос полюбив Церкву і видав себе за неї. Тому Кароль Войтила підкреслює: «Чоловік повинен жити зі своєю жінкою в особливій формі особистої приязні. А християнин покликаний розвивати нову настанову

⁷¹ Іван Павло II. Апостольський лист *Mulieris Dignitatem* [PDF], 14.

⁷² Див. *Familiaris Consortio*, 22.

любові, виражаючи в цей спосіб дружині таку ніжну й водночас сильну любов, якою Христос любить Церкву»⁷³.

Першим завданням сім'ї, яка заснована з любові, постає постійна праця для розвитку та скріплення подружньої спільноти. Іван Павло II говорить:

Любов між чоловіком та жінкою в подружжі і похідна від неї, розширена форма їхньої любові – любов між членами цієї сім'ї: між батьками і дітьми, між братами і сестрами, між рідними і домашніми – оживляють і підтримуються внутрішнім невинним динамізмом, що веде сім'ю до щораз глибшої і міцнішої *єдності*, яка є фундаментом і основою подружньої і сімейної *спільноти*⁷⁴.

Тому любов у подружній спільноті є одним із головних критеріїв для доброго фундаменту, щоб будувати міцну сім'ю та пройти довгий шлях спільного життя. Господь співдіє в цій любові з спільнотою, адже кличе подружжя до звершення великого та цінного покликання, народження і виховання дітей. У спільноті подружжя справжня любов є *плідною*, оскільки звільнена від егоїзму любовних взаємин подругів та прагне перебувати в радості дарування, та початку нового життя⁷⁵.

Християнське подружжя знаходить своє повне здійснення у творенні спільноти. «"Подружжя і подружня любов по своїй суті є спрямовані на зачаття і виховання нащадків. Діти, справді, є найціннішим даром для подружжя та надзвичайно сприяють благу самих батьків"»⁷⁶. Великою радістю християнської спільноти є діти, які подружжя народжують та виховують у подружній любові та повазі як особи роблять подружнє сопричастя чоловіка та жінки міцнішим. Влучно зазначає Кароль Войтила, що діти є плодом правдивої та чистої любові. Відтак дає певну характеристику любові та говорить про тривалість і нерозривність сімейної спільноти:

У своїй найглибшій дійсності любов у своїй суті є даром, а подружня любов, ведучи наречених до взаємного "пізнання", яке творить із них "одне тіло", не вичерпується для них двох, тому що чинить їх здатними до найбільшого самовіддання, завдяки якому вони стають співпрацівниками Бога, уділяючи дар життя новій людській особі. У цей спосіб супруги, взаємно віддаючись одне одному, видають із себе нову дійсність –

⁷³ *Familiaris Consortio*, 25.

⁷⁴ *Familiaris Consortio*, 18.

⁷⁵ Див. *Humanae Vitae*, 9.

⁷⁶ *Humanae Vitae*, 9.

дитину, живе відображення їхньої любові, тривкий знак подружньої єдності та живий і нерозривний синтез батьківства і материнства⁷⁷.

Тому, основа правдивої любові полягає у відображенні зв'язку із Пресвятою Трійцею: «Модель стосунків безкорисливої любові – Свята Трійця, за зразком якої будується сімейна любов...»⁷⁸.

Отже, цінність правдивої любові в подружжі є одним із основних аспектів міцності подружжя. Адже, чистота любові утворює спільноту осіб, яку називаємо подружжям. Іван Павло II у Листі до сімей говорить про любов та міцність у подружжі, як вона здобувається через Таїнство. Тому він наголошує: «Все те, що чоловік і дружина обіцяють один одному – бути "вірними в радості та в горі, любити і шанувати один одного впродовж усіх днів свого життя" – можливе лише за умови найчистішої любові»⁷⁹. Духовна єдність подружжя з Богом полягає в молитві, бо джерелом усіх дарів є Святий Дух, який діє в кожному подружжі. Святий Дух цією чистою любов'ю наповнює серця кожної подружньої пари, яка відкривається на Нього. Необхідність духовного зцілення та оновлення любові в подружжі завжди потрібне. Тому любов у сім'ї виявляється істинним джерелом єдності та міцності. «Майбутнє кожної сімейної пари залежить від найчистішої любові: спільної любові чоловіка та дружини, батьків та дітей, любові, яка охоплює всі покоління»⁸⁰.

Кожна людина покликана до любові у правдивому даруванні себе іншому. Звідси випливає важливість правильного морального виховання у сім'ї, а також вправління у чеснотах, які є Божим даром для християнина для того, аби зрозуміти суть справжньої любові. Необхідність істинного виховання в цнотливості для сповнення у подальшому Божого задуму підводить людину до істини правдивої любові та гідності людини як особи. Чеснота цнотливості насамперед є Божим даром, у якому особа зростає та знаходить персоналістичну модель любові та стосунків з іншою особою. Також цнотливість відкривається для подружжя в цінність чистої любові, яка

⁷⁷ *Familiaris Consortio*, 14.

⁷⁸ Struzik Z. *Wychowanie do czystości*, 52.

⁷⁹ *Gratissimam Sane*, 20.

⁸⁰ *Gratissimam Sane*, 20.

виявляється у стриманості. У подружжі справжня любов вимагає стриманості, адже допомагає подругам духовно зростати та цінувати потреби іншого. Щоб не використовувати іншу особу як річ, потрібно звільнитися від егоїзму любові, відтак потрібна істинна свобода любові та цінність людини, як дару Бога.

Дошлюбна чистота продукує певний наслідок вже у подружньому житті, а саме цю любов і взаємоповагу, яка сприяє міцності та тривалості спільноти подружжя. Важливим та цінним постає для особи виховання у чистоті, адже провадити життя згідно цієї чесноти, означає правдиво відтворити ієрархію цінностей у житті. Проглядається, що дошлюбна чистота неабияк впливає на все подальше життя людини.

ВИСНОВКИ

У цій магістерській праці через опрацювання джерел та рекомендованої літератури, вдалося змістовно описати та представити моральне вчення папи Івана Павла II щодо християнського подружжя та його головних аспектів. Особливу увагу було приділено поняттю «дошлюбної чистоти» в аспекті духовного та морального виховання. Крім того, ми висвітлили моральне вчення папи Івана Павла II про цінність чесноти чистоти, яку зобов'язані виховувати та плекати батьки в сімейній спільноті. Безпосередньо проаналізували, який вплив має дошлюбна чистота на формування зрілого християнського подружжя, де перебуває любов і взаємоповага.

Мета праці досягнута та структуровано розкрита у трьох розділах. У першому розділі вдалося представити поняття дошлюбної чистоти та її цінність у творчості папи Івана Павла II. Для цього використали документи які він написав, а саме *Familiaris Consortio* та *Gratissimam Sane*. Найперше потрібно зрозуміти, що потрібне правильне християнське виховання молодих осіб у дошлюбній чистоті, адже вона допомагає особі породжувати справжню любов у тайні Подружжя. В подальшому стає зрозумілим, що чистота людини знаходиться у її серці. Чистота кожної людини та християнина, як зазначає Святіший Отець, має реалізуватися згідно з «життям Духа».

Іван Павло II закликає, що важливо завжди наголошувати та працювати із молодими особами над здоровою статевістю, безпосередньо в сім'ї із самого дитинства. Розкрили важливість чистоти, яка є видимою ознакою статевої зрілості людини. Тому важливий наголос стоїть на розумінні статевої та її цінності, адже виховання здорової статевої, як зазначає папа Іван Павло II є джерелом справжньої любові у подружньому житті. Чеснота чистоти регулює життя людини та завдяки Божій благодаті скеровує її на дорогу, де панує правдива любов і повага. Саме тому чистота постає важливою ознакою людської зрілості, адже розвивається через призму любові.

Описали також вчення Кароля Войтили про «Богослов'я тіла», яке знаходиться у книзі *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)*. Де він детально навчає про статевість людини, зокрема про пошану до власного тіла та моральний порядок «афективних проявів», які є властивими для подружнього життя. Безпосередньо папа наголошує на цінності людини як особи для того, аби піднести людську гідність, яка знищується, та поширювати культуру справжньої любові, до якої покликав кожную людину Господь.

Натомість другий розділ зосереджений на вихованні цнотливості та вправленні чеснот у сімейній спільноті. Нам вдалося чітко виокремити ставлення папи Івана Павла II до важливості християнського виховання, зокрема збереження чесноти цнотливості та виховання здорової статевої. До того ж ми намагалися показати, що сім'я постає основним і головним середовищем у християнському вихованні цнотливості. Представили християнську сім'ю в контексті культури цивілізації любові, де вона підкріплюється та отримує допомогу в різних сферах її життя: Святіший Отець робить чіткий наголос на власному прикладі батьків, який впливає на виховання цнотливої любові особи у сім'ї.

Також показали певні методи виховання цнотливості, про які говорить Іван Павло II. Зокрема виділили такі методи: середовище любові в сім'ї, де дитина народжується із любові чоловіка і жінки та зростає у Божих дарах, і чеснотах, вона підтримується любов'ю впродовж усього життя; молитва та безперервний зв'язок із Богом, адже Він посилає благодать людині через дари Святого Духа в яких потрібно вправлятися, та лише Господь може очистити людське серце, яке є джерелом любові; останнім методом є безпосереднє спілкування батьків з дітьми, щодо важливості розуміння статевої та цінності чистоти. Завдяки цим методам, християнські сім'ї зуміють налагодити виховний процес та закласти ті цінності, які захищатимуть особу від фальшивої любові та сформуєть зрілу статевість людини.

Згідно з вченням Івана Павла II, нам вдалося проаналізувати цінність цнотливості, яка виступає в аспекті стриманості від людських бажань та пожадливоростей тіла. Він вбачає цю цінність цнотливості одним із аспектів виховання сім'ї, адже у сім'ї цінності передаються легше. Відтак закликає Церкву до духовного проводу сімей, де вона опікується та бере участь у належному приготуванні молоді для життя у суспільстві. Тому Кароль Войтила говорить, що «виховання – унікальний процес», над яким потрібно завжди трудитися та вдосконалюватися, бо він є відповідальним етапом у житті кожного християнина.

Третій розділ чітко говорить яким є вплив дошлюбної чистоти на формування зрілого християнського подружжя та розкриває аспекти міцності та тривалості сім'ї. Вдалося представити важливість співпраці людини з дарами Святого Духа для духовного та фізичного виховання людського тіла, яке за своєю природою покликане до правдивої любові, тобто самодарування. Важливим аспектом виступає перебування людини в Божій присутності, адже лише в співпраці з дарами Святого Духа людина спроможна відчувати глибину та цінність чистої любові.

Іван Павло II також наголошує на тому, щоб подружжя перебувало в цнотливості. У подружній любові вона постає центром духовності та спонукає подругів до відповідального батьківства. Вона звільняє від користування особою і направляє до повноцінного самовіддання як найглибшого та найбільшого дару в подружній любові.

Описали також небезпеки, які впливають на подружню цнотливість, зокрема *практичний матеріалізм*, який використовує особу як річ та відкидає духовні цінності, а також правдиву любов між особами. Висвітлили через призму енцикліки *Humanae Vitae подружній аскетизм*, який розкривається у допоміжних методах природнього планування сім'ї (МРП), які є дозволеними Церквою. Адже особливістю подружньої любові є самодарування членів подружжя та можливість бути батьком і матір'ю для дітей, плодів кохання.

У творчості папи Івана Павла II ми зуміли виокремити та проаналізувати ті цінності християнського подружжя, які допоможуть жити в єдності, нерозривності, а головне із Богом. Він навчає сім'ї та духовно ними опікується, адже неодноразово говорить, що через сім'ю народжується майбутнє Церкви. Святіший Отець через проповіді та послання намагається показати людині, що сім'я стає першою суспільною спільнотою, в якій виховуються батьки та діти. Також Кароль Войтила одним із головних аспектів подружнього життя представляє єдність та вірність між чоловіком та дружиною та висвітлює їх через характеристику любові та поваги між подругами.

Отож, згідно з вченням папи Івана Павла II, дошлюбна чистота для християнина є цінним даром, який потрібно правильно виховувати в чеснотливому житті. Важливим є те, що вона відіграє велику роль у формуванні зрілого подружжя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Святе Письмо // перекл. з грец. І. Хоменко. Львів 2007.

Джерела:

1. Jan Paweł II. *O małżeństwie i rodzinie* / упоряд. Żeleźnik T. Warszawa 1982.
2. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do "serca". O Jana Pawła II teologii ciała* / ред. Stycznia T. та ін.. Lublin 1998.
3. John Paul II. *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)* [PDF]. Vatican 2005.
4. Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność. Człowiek i moralność I* / ред. Stycznia T. та ін.. Lublin 1986.
5. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 177-278.
6. Іван Павло II. Апостольський лист *Mulieris Dignitatem* [PDF] // ред. Угрин Т. Львів 1995.
7. Іван Павло II. Енцикліка *Evangelium Vitae* [PDF] // перекл. з пол. та нім. Демчук Катерина та ін., ред. о. Софрон Мудрий.
8. Іван Павло II. Лист до сімей *Gratissimam Sane* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 367-436.

Документи Церкви:

1. Іван Павло II. Апостольське повчання *Christifideles Laici*. Львів 1998.
2. Іван Павло II. Енцикліка *Redemptor Hominis* [PDF] // Українська Духовна Бібліотека. Рим - Торонто 1989, 7-64.
3. II Ватиканський Собор. Декларація про християнське виховання *Gravissimum Educationi* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 287-304.

4. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 499-619.
5. Павло VI. Енцикліка *Humanae Vitae* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 115-138.
6. Папська рада у справах сім'ї. *Правда про людську статевість та її суть* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 437-508.
7. Папська Рада у справах сім'ї. *Хартія прав сім'ї* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 281-293.
8. Священна Конгрегація Католицького Виховання. *Виховні дороговкази в людській любові* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 295-329.
9. Священна Конгрегація у справах віровчення. *Persona Humana* // Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. Вибране. Львів 2008, 157-176.

Додаткова література:

1. Struzik Z. *Wychowanie do czystości* [PDF] // *Stworzeni do Miłości. Wokół Jana Pawła II Teologii Ciała*. Materiały konferencyjne. Warszawa 2011, 47-56.
2. Августин Ю. *Сексуальна інтеграція. Путівник для пізнання і формування власної сексуальності* / перекл. з пол. Городенчук З. Львів 2012.
3. Войтила К. *Інстинкт, любов, подружжя. Релігійне переживання чистоти* / перекл. Федорики О., наук. ред. Добко Т. Львів 2000.
4. Гілі М. *Чоловік та жінка з Едему. Готуємося до подружнього життя* / перекл. з англ. Кунець Х. Львів 2015.

5. Гьофнер Й. *Християнське суспільне вчення* / перекл. з нім. Пташник М. та ін.. Львів 2002.
6. Ляун А. *Любов, подружжя, статевість – прорив у ХХ столітті* / перекл. Федорика Д. Львів 2000.
7. Ляун А. *Про питання статевого стримання перед шлюбом* / перекл. Федорика Д. Львів 2000.
8. Сахній П. *Сім'я як духовний та моральний центр виховання дитини у філософсько-педагогічній концепції Івана Павла II [PDF]* // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир 2011.
9. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2011.
10. Синод УГКЦ. *Катехизм Католицької Церкви*. Жовква 2002.
11. Шпіраго Ф. *Католицький народний Катехизм* / перекл. на укр. о. Ярослав Левицький. Львів 1913.

Інтернет-ресурси:

1. Broszkowski K. *Czystość jako „życie wedle Ducha”* // www.tau.broszkowscy.com (22.11.2021).
2. Giovanni Paolo II. *Omelia. Celebrazione eucaristica*. 12 giugno 1999 // *La Santa Sede* www.vatican.va (15.11.2021).
3. Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*. 14 novembre 1984 // *La Santa Sede* www.vatican.va (10.11.2021).
4. Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*. 7 febbraio 2001 // *La Santa Sede* [vatican.va](http://www.vatican.va) (06.12.2021) (власний переклад).
5. Giovanni Paolo II. *Viaggio Apostolico. Incontro con i giovani al «Campo Ñu Guazú» di Asunción in Paraguay*. 18 maggio 1988 // *La Santa Sede* www.vatican.va (16.11.2021).
6. Giovanni Paolo II. *Udienza Generale*. 8 aprile 1981 // *La Santa Sede* www.vatican.va (12.04.2021).

-
7. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa* // www.madel.jezuici.pl (22.04.2021).